

De plooiërstrilogie

Deel 2

De vierde schijf

Jan Snippe

Schrijver: Jan Snippe
Coverontwerp: Annemieke Borgdorff
ISBN: 9789461934475
Uitgegeven via: mijnbestseller.nl
Print: Printforce, Alphen a/d Rijn
© Jan Snippe

De gouden eeuw

In navolging van de Portugezen en Spanjaarden waren Hollanders en Zeeuwen op verkenning gegaan, overal voeren hun schepen. De Hollanders brachten geen religie naar de door hen ontdekte en veroverde gebieden, zij hadden geen geestelijken aan boord. Het ging in de lage landen om de handel. De oorlog, die tachtig jaar zou duren, zorgde ervoor dat de Hollanders creatief en ondernemend waren geworden. Iedereen smachtte naar een betere wereld en wilde zich daarvoor inzetten. Overal was wel iets te verdienen als je er maar op af ging. De eindeloze oorlogen hadden iedere vierkante meter in de lage landen met bloed doordrenkt. Nog steeds werd oorlog gevoerd met de Habsburgse monarchie. Maar de bewoners van “de Republiek der Nederlanden” waren altijd gastvrij geweest voor vluchtelingen en onderdrukten. Eerst kwamen de joden die uit Spanje en Portugal moesten vluchten. Daarna kwamen de Hugenoten uit Frankrijk en nog maar kort geleden waren de grote protestantse gildemeesters en handelaren uit Antwerpen naar de lage landen gevlucht. Niet omdat daar alles beter was. Nee, in de Nederlanden was men zo moe geworden van Hoekse en Kabeljauwse twisten, Inquisitie en vervolgingen dat er een bepaalde mate van tolerantie was ontstaan. Geen kerkelijke dogma's en geldverslindende edelen. Het nieuwe credo was de oude spreuk van de Romeinse keizer Hadrianus toen hij belasting liet heffen op het latrinegebruik. “Pecunia non olet” oftewel “geld stinkt niet”. Al die vluchtelingen uit andere landen hadden wel iets te bieden. Ze blonken uit in handel, wetenschap, kunst of ambachten. Maurits en Johan van Oldenbarnevelt hadden bewezen dat legers te koop waren en dat militaire successen afhingen van het juiste strategische graafwerk en logistiek. Van oudsher waren de Zeeuwen en Hollanders mensen die met de zee leefden. Voortreffelijke zeelieden en ze kenden een lange traditie in de scheepsbouw. Koopvaart en kaapvaart wisselden elkaar doorlopend af, beide konden bijzonder lucratief en bruikbaar zijn in die roerige dagen. Bewoners van de lage landen waren al decennialang oorlog en rampspoed gewend, een gehard volk waarvan de Zeeuwen en Hollanders het zeevolk waren en de bewoners van de achterlanden voor de aanvoer van mensen en middelen zorgden. De samenhang die zou uitgroeien tot “Nederland” werd in die dagen geboren. In 1602 was de VOC opgericht. Hele vloten trokken erop uit om de exclusieve goederen uit het verre oosten te halen. In de kolonies regeerde een ideale mix van meedogenloze soldaten en rationele boekhouders. Deze mannen dachten alleen

in termen van rendement, het waren de ideale knechten voor hun investeerders. Hun bazen in Amsterdam wreven zich vaak in de handen bij de enorme winsten die geboekt werden. Het leven was hard en nog steeds waren de verschillen tussen arm en rijk groot. Maar heel veel mensen zagen iets nieuws, de wereld in de lage landen werd niet langer gemaakt door de adel en de heilige stoel. Wie slim was, wie de handjes liet wapperen en wie durfde, had kansen!

Hoe groot de risico's ook waren, ook het gewone volk mocht steeds meer hopen op een beter lot. Dat maakte bijzondere krachten los die in andere landen nog niet waren ontdekt. Hoe kon het gebeuren dat de admiraliteit van de lage landen werd bezet door een stel pikbroeken?

Geen adellijken meer in het opperbevel maar ervaren zeelui die ooit eens matroos waren geweest? En nog erger, wat was hun succes? Wat maakte de vloot van de Nederlanden, die geleid werd door handelaren en pikbroeken, tot een van de meest geduchte op de wereldzeeën? Hoe kon een klein land het Spaanse wereldrijk weerstaan en zelf uitgroeien tot een wereldmacht? Waarom trokken de grote kunstenaars en denkers naar de lage landen? Hoe kon in zo'n klein land een groep van denkers en kunstenaars ontstaan die het wereldbeeld zou veranderen?

Er ontstond nieuwe groepen rijken. De handelaren die fortuinen konden verdienen, en de verschillende gilden die de mooiste opdrachten kregen en hun creativiteit volledig konden ontwikkelen en benutten. Het geld verspreidde zich meer en meer en bleef niet circuleren binnen een kleine groep edelen. In het noorden voeren de Hollanders op de Scandinavische landen en Rusland, voor hout. In het zuiden en de oost handelde men in kruiden, hout, aardewerk en slaven. Het westen was minder interessant voor de Hollanders, je kon nu eenmaal niet alles tegelijk. Andere naties keken jaloers naar dat kleine gebied dat al zolang de macht van de Habsburgers had weerstaan en oprees uit de verwoeste velden en steden van tientallen jaren oorlog. Het kon dan ook niet uitblijven of er ontstonden spanningen met andere landen over visrechten, handelsrechten en koloniale politiek. Heel Europa keek toe hoe dit land, geregeerd door handelaren en wetenschappers, de aanrollende stormen zou weerstaan. In die dagen was het bij niemand denkbaar dat een land zonder de adel kon. In de Nederlanden stond de adel in dienst van de regering, de Nederlanden vormden een, Republiek.

"Een brutaal mens heeft de halve wereld", werd door veel Hollanders en Zeeuwen geroepen.

De retourvloot

Bij het zuidelijkste punt van Afrika was een haven ontstaan bij de Tafelberg. De specerijroute van Batavia naar Vlissingen, Amsterdam en Enkhuizen was lang. Een aanzienlijk deel van de reizigers en bemanningsleden bracht het er niet levend vanaf, onderweg was altijd wel ergens gevaar. Ziektes en stormen waren de belangrijkste redenen waarom soms slechts de helft van de reizigers de tocht overleefde. Toch groeide het handelsverkeer, de kansen in de oost en de winsten die uitgekeerd werden maakten dat het een hoog risico waard was. De befaamde boekhouder Jan Pieterszoon Coen had bewezen dat het verantwoord was om een permanente havenplaats te hebben waar schepen ladingen konden overslaan. In de oost was Batavia een havenstad geworden die onder het meedogenloze bewind van Coen uitgroeide tot een handelsbolwerk. Hier werd veel verdiend omdat nuchter verstand, avontuur en mensen die niets te verliezen hadden, elkaar hadden gevonden en elkaar versterkten. Halverwege het traject Batavia en de Nederlanden lag de baai bij de Tafelberg. Als men die plaats bereikte was er goede hoop. Een plaats voor "rendez vous" waar schepen vers water, fruit en groente konden inslaan om de reis te vervolgen. Ook wachtte men hier vaak op elkaar zodat men als konvooi verder kon varen met de waardevolle handel die iedereen zo begeerde. "Kaap de goede hoop", werd de baai bij de Tafelberg genoemd.

Zo wachtte ook de vloot van, Engel Bredero op haar escorte. Een vloot van twaalf spiegel- en fluitschepen die zwaarbeladen met balen zijde, kaneel, peper en kruidnagels op weg was naar Amsterdam. Nog geen schip was verloren gegaan en de winst zou enorm zijn als ze het allemaal zouden halen. Voor hen moest het moeilijkste deel echter nog komen. Algerijnse zeerovers zouden bij de straat van Gibraltar hun kans wagen. Ook Spaanse en Portugese vrijbuiters met kaperbrieven konden ze verwachten. Dan nog, in het zicht van de haven, de beruchte Duinkerker kapers. Nog niet te spreken van de zandbanken in dezelfde omgeving. Bij storm en te veel drift liepen schepen vast en braken. De heren zeventien, de leiders van de VOC, wisten wat er op het spel stond en daarom moest dit keer gewacht worden op de vloot van commandant, Lambert Lorentz. Hij zou met drie zwaarbewapende fregatten de vloot op haar traject begeleiden. De naam van Lorentz en zijn vlag schrikte al menig piraat af en Engel Bredero was blij toen hij hoorde dat deze geduchte vechtjas zijn

konvooi gedurende het gevaarlijkste deel van de reis zou begeleiden. Naast de kostbare lading waren dit keer ook enkele passagiers aan boord die terugkeerden naar de lage landen. Dit waren de mensen van de eerste groep die in 1616 was gearriveerd op Java. De groep waarvan de meeste achterbleven in Batavia om daar een nieuw bestaan op te bouwen. De mensen die nu terug gingen bestonden uit edelen die niet konden aarden en handelaren die, in opdracht van de heren zeventien, posten hadden opgezet en routes hadden vastgelegd. Zij werden afgelost door andere handelaren, soldaten en ontdekkingsreizigers. Jan Pieterszoon Coen kreeg veel voor elkaar bij de compagnie zolang hij maar schepen vol stouwde en de heren zeventien rijker maakte.

Op de kaap was nog geen noemenswaardige nederzetting. Het zou nog jaren duren voordat Jan van Riebeeck hier, "Kaapstad" zou stichten. Nu waren het nog de vriendelijke Bosjesmannen die water, fruit en groente brachten in ruil voor gereedschap, messen en aardewerk. Hoe primitief het er ook mocht zijn, wie uit de oost kwam legde aan met tegenstrijdige gevoelens. Enerzijds was men blij om weer noordelijker te varen, anderzijds wist men dat de reis nog lang was en dat er nog talloze gevaren op de loer lagen.

Veel van de bemanningsleden en passagiers uit de vloot van Bredero verbleven gemoedelijk op het vaste land waar men zich te goed deed aan exotische vruchten. Sommige van hen trokken de wildernis in, de handel in bijzondere planten kwam op gang. De wilde dieren boezemden angst in maar ook ontzag, je stelde wat voor in de Republiek als je verhalen kon vertellen over, Kaap de goede hoop, met haar vreemde Bosjesmannen en haar onbekende dieren en planten.

Engel Bredero zat, samen met Gideon Richter, voor een kleine taveerne die gedreven werd door twee oud-zeelieden. Richter was een Joodse koopman die zijn fortuin had gemaakt met de handel in kruiden. Daarnaast had hij, op verzoek van de Heren Zeventien, de nodige adviezen gegeven aan Jan Pieterszoon Coen. Vooral adviezen met betrekking tot compagniebeleid tegenover de lokale machthebbers. Richter ging terug naar Amsterdam om deel uit te gaan maken van het bestuur. Als dank voor zijn trouw en goede diensten zou hij compagnon worden en kreeg een landgoed aan de Merwede geschonken.

‘Van mij mag Lambert Lorentz nog wel een paar dagen wegblijven,’ zei Bredero terwijl hij met samengeknepen ogen in de felle zon keek. ‘Mij bevalt dit leven wel.’

Gideon Richter was geen man voor avonturen en hij had nooit kunnen wennen aan de tropen. Niet alleen het warme vochtige klimaat, maar ook de lucht van de mensen en dieren stonden hem niet aan. Hij had zich deze opoffering jaren moeten getroosten en nu verlangde hij meer dan ooit naar Amsterdam.

‘Ik mag toch hopen dat we hier niet te lang zullen verblijven,’ reageerde hij dan ook kribbig. ‘Kunnen we direct varen als het escorte in zicht is? Iedere dag dat de vloot later aankomt, is een verloren dag. De ruimen zitten volgestouwd met handelswaren die omgezet moeten worden in geld. Iedere dag betekent verlies aan rente!’

‘Lorentz zal de schepen die hij hier brengt moeten overdragen, mijnheer Richter. Bovendien zal hij vers water en fruit inslaan voor zijn eigen schepen. Ongetwijfeld zullen zijn mannen ook passagieren. Ik neem aan dat ook u behoefte hebt aan een sterk eskader om uw kostbare waren te beschermen.’

Gideon Richter was niet jong meer, maar dat was nauwelijks te zien. Zijn scherpe gelaatstrekken gaven hem nog steeds een jeugdige en vitale uitstraling. Daartegenover stond dat zijn donkere tint, grote smalle haakneus, een mond met dunne zuinige lippen en zijn diep in de kassen liggende ogen een gezicht creëerden van iemand die doorlopend bedenkelijk of zuur keek.

‘Deze mannen doen hun plicht en zijn daarvoor opgeleid,’ zei hij met een vlakke stem. ‘Op de heenweg, jaren geleden, hebben we niet één incident gehad. Ik ga ervan uit dat we ook nu niet op weerstand hoeven te rekenen. Onze vijanden durven het risico niet aan, Bredero.’

‘U bent te lang weggeweest, mijnheer Richter. Al meerdere malen zijn schepen van de vloot overvallen en leeggeroofd. Overal loeren spionnen, iedereen weet wat we vervoeren en heeft de mogelijkheden om onze waar te verhandelen. Het wordt de moeite waard om ons aan te vallen. Nooit krijgen we genoeg escorteschepen en zelf zijn we niet wendbaar genoeg. Ik durf nog niet eens te praten over hoe slecht we bewapend zijn.’

‘Hoedt u voor uw woorden, Bredero. U praat met iemand van het toekomstige bestuur en ik kan dit soort aantijgingen doorspelen naar mijn compagnons. Dat zou uw loopbaan voor de Compagnie ernstig kunnen schaden.’

Engel Bredero was een ruwe bonk met een grof, verweerd gezicht. Hij was zwaargebouwd en had een harde stem. Hij kon dit soort fijne heren wel dood kijken maar had al lang geleden geleerd om in te binden tegenover hen, zij hadden de macht. Hij realiseerde zich te laat dat hij te ver was gegaan. 'Ik bied u mijn verontschuldiging aan, mijnheer Richter. Soms moet ik m'n zorgen weleens met iemand delen en u leek me de goede persoon.'

'Wel m'n beste, Bredero, u hebt helemaal de verkeerde persoon. Ik ben niet gediend van uw zorgen. Jarenlang heb ik me bezig moeten houden met primitief volk en uitschot in een land met muggen en kakkerlakken. Als u uw zorgen wilt delen met iemand verzoek ik u om mensen te kiezen van uw eigen soort, goedendag!'

Richter stond op en wandelde in de richting van de haven.

'Ik hoop dat je gelijktijdig scheurbuik en buikloop krijgt, arrogante Jood,' mompelde Bredero zachtjes voor zich uit. Hij haatte deze man al vanaf de eerste dag dat hij met hem te maken had. Iedere keer weer zocht Richter hem op om hem vervolgens te wijzen op zijn gedrag of manieren. Engel Bredero nam zich voor om dit heerschap vanaf nu te mijden als de pest.

De dagen gleden traag voorbij. De zeelieden genoten van het land. Regelmatig trokken ze er met groepjes op uit om te zoeken naar waardevolle voorwerpen. Ooit had iemand gezegd dat de diamanten en het goud voor het oprapen lagen in dit gebied. Dat had enkele avonturiers gelokt waarvan men nooit meer iets had vernomen nadat ze de wouden in waren getrokken. Goud en diamanten werden nog steeds gezocht, maar wel in een veilige omgeving. De Bosjesmannen konden niet veel vertellen over de materialen die men zocht. Ze hechtten er geen waarde aan en keken er niet naar om.

De achtergronden van de passagiers waren sterk uiteenlopend, sommige van hen keerden berooid terug, anderen hadden hun fortuin gemaakt en wilden genieten van hun oude dag in het moederland. Voldoende redenen voor afgunst. Naarmate de reis vorderde nam de afgunst af, de dood was altijd in de buurt en maakte geen onderscheid tussen iemand die succesvol was of iemand die had gefaald. Eén ding hadden ze gemeen, ze wilden terug naar de republiek.

In het midden van de zomer arriveerde de heenvloot met haar escorte. Acht Schepen die waren volgestouwd met wapens, soldaten en jonge vrouwen. Bedrijvige dagen rondom de baai volgden. Tal van schepen

lagen voor anker en roeiboten gingen heen en weer om mensen te halen en te brengen. Ook de gelegenheid om berichten uit te wisselen. 'Hebben jullie het al gehoord? Het gaat niet goed met de prins. Zijn gezondheid laat hem in de steek, steeds vaker trekt hij zich terug. Men beweert dat hij wroeging heeft over zijn rol in de terechtstelling van Oldenbarnevelt.'

'Nee toch, waarom zou hij. De raadspensionaris was toch een verrader?'

'Welnee man, steeds meer tongen beweren dat Oldenbarnevelt het veld moest ruimen omdat hij te lastig werd voor de prinsgezinden, de oude adel konkelt nog steeds.'

Groepjes stonden bij elkaar en vertelden over de toestanden in de Republiek en in de Oost.

Bredero had zijn kapiteins en enkele passagiers bij elkaar geroepen voor overleg met Lambert Lorentz. Op het strand had men een zeil gespannen over een tafel met stoelen. Op het moment dat de heenvloot met oostelijke bestemming uitzeilde, zat de groep te wachten op Lambert Lorentz. Sommige officieren riepen elkaar toe: 'Heb je die deernen gezien? Gouverneur Coen krijgt z'n zin, geen uitschot meer maar gezonde mooie jonge meiden, ik zou zo weer terug willen!'

Het gelach werd afgebroken met een handgebaar van Bredero. Commandant Lambert Lorentz meldde zich met zijn gevolg en bekeek de groep op zijn gemak. Hij was een middelgrote man met een sterk gebouwd lichaam. Zijn mond hing regelmatig iets open, alsof hij lucht te kort kwam. Een uiterlijk vol tegenstrijdigheden. Felle blauwe ogen straalden de vitaliteit uit van een jonge soldaat. Bepaalt geen knappe man door zijn onverzorgde lange haar en ruwe gelaatstrekken. De sobere kleding paste hem goed. Lorentz was nog geen veertig jaar en op weg om legendarisch te worden. Als kind was hij al op een schip terechtgekomen en had hij de wereld bevaren. Jarenlang had hij op de West gevaren maar ook de walvisvaart in de Noord had hij overleefd. Tien jaar geleden kreeg hij het bevel over zijn eerste fregat. Hij escorteerde een retourvloot uit de Oost en plunderde onderweg drie kaperschepen. Nu was hij bevelhebber over een klein eskader dat de winsten van de heren in Amsterdam moest zekerstellen. Hij stond bekend als een hard, maar rechtvaardig man die uiterst streng en genadeloos kon zijn maar op andere momenten de teugels kon laten vieren. Bredero heette hem en zijn gevolg welkom nadat hij was gaan zitten. 'Hoe verloopt de inslag, kapitein Lorentz?' vroeg Bredero.

'We zijn bijna klaar met het innemen van water en voedsel. De wind is al aan het bijdraaien en ik verwacht dat we over twee dagen kunnen varen.

Afhankelijk van wind en stroming zullen we doorvaren tot de Kaapverdische eilanden. Het langste deel van het traject. Als de Portugees ons daar dwars zit, varen we dicht langs het vaste land. Bij ander gedonder varen we naar de Azoren. Het is ver om maar op de heenreis hebben we Spanjolen en Algerijnen gezien. Reden genoeg om de wateren voor die kusten te mijden.'

Gideon Richter stond op en stelde zich voor. Hij drong erop aan om voor de kortste route te kiezen gezien zijn grote belangen en de waarde van de handel aan boord. 'Ik meen te mogen stellen dat de route het snelst is om via Accra te varen?' stelde hij.

Engel Bredero lachte inwendig, hij kon de reactie van Lorentz al voorspellen. Die liet niet lang op zich wachten.

'We krijgen flink wat wind uit het oosten, mijnheer. Zand in de zeilen naarmate we noordelijker komen. Ik verlies dagen als ik pal noordelijk naar Accra koers. Ik drijf liever af naar noordwesten met de wind en dobber vanzelf de haven op Kaapverdië binnen. U hebt toch haast?'

Gideon Richter keek op een kaart en zei: 'Het is een lang traject op volle zee, een groot risico.'

'Heer Richter, u mag dan een groot belang hechten aan tijd, juist die tijd geef ik u. Ik word afgerekend door u en uw compagnons op een minimaal verlies. Ik zorg voor de veiligheid van vracht en mensen. Dat houdt in dat ik, na God, de baas ben en bepaal hoe we varen en hoe en wanneer we vechten. Ik wens geen schip en geen man te verliezen omwille van uw haast.'

De manier waarop Lambert Lorentz had gesproken nodigde Gideon Richter niet uit om hier, op dit moment, een openbaar debat met hem aan te gaan. Hij zweeg en ging zitten.

'Hoe lang zullen we op zee zijn met de voorgestelde route?' vroeg een handelaar.

'Om deze tijd van het jaar hebben we de wind, dat spreekt,' antwoordde Bredero. 'De spiegelschepen zijn traag, we zullen ongeveer anderhalve maand varen.'

Lambert Lorentz knikte instemmend, hij had dezelfde verwachting. De handelaar haalde zijn schouders op en zei: 'Dat valt mee, we zijn al veel langer op zee geweest.'

De wind kwam steeds meer uit oostelijke richting en de retourvloot voer weg van de kaap. De logge dwars getuigde spiegelschepen konden flink wat zeil voeren en al snel ploegden ze door de golven. Aanvankelijk

stonden de passagiers tevreden op het dek en genoten van de frisse wind. De gewenning kwam al snel, het zou nog lang duren en ze hadden al zo lang gevaren. De prettige weken op Kaap de Goede Hoop waren snel vergeten en maakte plaats voor verveling. De bemanning kende een rustige tijd. De wind was gelijkmatig en dit waren rustige wateren bij oostelijke wind. Er was altijd wel wat te doen aan boord, er was altijd een dagelijkse routine van schoonmaken, onderhoud en alles wat bij het varen hoorde, zelfs bij weinig wind knapte touwwerk en scheurden zeilen. Er was ook gelegenheid om te leren. In deze rustige dagen hadden de zeilenmakers, botteliers en stuurman het druk. Iedereen kreeg leerlingen toegewezen. Ook de passagiers mochten hun vragen stellen waarbij er strenge regels golden voor de vrouwen. Zij mochten alleen met de officieren praten en moesten contact met de overige bemanningsleden vermijden. Vooral de mooiere vrouwen hadden in het verleden weleens voor moeilijkheden gezorgd onder de ruwe kerels die vaak jaren onderweg waren en niet goed met vrouwelijk gezelschap om konden gaan. Het begeleidende eskader bestond uit vier fregatten en een adviesjacht. Ze waren slanker en beter getuigd dan de spiegelschepen waardoor ze regelmatig in verschillende formaties om het voort stampende konvooi konden varen. Een enkele keer kwam een ander schip in zicht. Meestal ging het snelle adviesjacht daar als eerste op af. Als het landgenoten waren werden er berichten uitgewisseld. Bij schepen uit andere landen gebeurde dit ook regelmatig. Zelfs schepen uit landen waarmee de republiek in oorlog was konden rekenen op informatie of hulp, een ongeschreven wet op de zee, iedere rechtschapen zeeman wist dat de woeste zee boven de mens stond. Bovendien was men zo vaak van berichten onthouden dat het lang niet altijd duidelijk met wie de republiek in oorlog was. De oorlog met de Spanjaarden was duidelijk, daar had de republiek al oorlog mee sinds mensenheugenis. Portugezen werden ook als de vijand beschouwd maar bij de Britten en Fransen waren er vaak onduidelijkheden. Samen vochten ze in Europa tegen de Spanjaarden terwijl zeeslagen in de Oost werden gevoerd tussen Britten, Portugezen en Nederlanders om land en goederen. Schotse huurlingen vochten voor de Britten en voor de Hollanders. Op de slagvelden in Europa marcheerden Schotten, Duitsers en Italianen voor de Republiek, maar ook onder het scheepsvolk van de vloot van de republiek der Nederlanden kon men huurlingen uit alle streken van Europa aantreffen. Geld stinkt niet!

Na bijna twee maanden varen bij een zachte wind kwam de eilanden-groep in zicht. Het adviesjacht voer vooruit terwijl op de andere schepen zeil werd geminderd. Lambert Lorentz voer als eerste met zijn schip “de Pelikaan” achter het adviesjacht aan. Engel Bredero stond op de brug en keek naar de eilanden. Gideon Richter had zijn kajuit verlaten en stond naast hem. ‘Wat is de procedure, Bredero?’

Engel besloot het kort te houden en de man geen schijn van kans te geven voor vernedering of terechtwijzing.

‘Het adviesjacht zal de haven van Praia verkennen. Praia ligt op het eiland Santiago, een belangrijke haven voor alle schepen die op de Oost en de West varen. Lambert Lorentz blijft in zicht. Als er een Portugees of Spaans eskader ligt verleggen we onze koers naar het vaste land. We hebben te weinig water om de Azoren te halen. Ligt er een enkel schip dan zullen we voor anker gaan. Het adviesjacht zal rondom het eiland varen om te zoeken naar vijandelijke schepen of eventuele hinderlagen.’

‘En wat denkt u?’

‘De bewoners zijn hoofdzakelijk Portugezen. Ze zijn ons niet vijandig gezind, ze zijn geneigd om ieder schip te bevoorraden. Dat levert ze geld en goederen op. Ik verwacht de grootste problemen bij de straat van Gibraltar. Dat zijn de drukke Spaanse routes op de West. Daar plunderen de Spanjaarden, de Algerijnen en Hollandse zeerovers.’

‘Hollanders, die hun eigen volk beroven?’ vroeg Richter verbaasd.

‘Zeker, heer Richter, menig Hollandse of Zeeuwse schipper heeft de Bijbel overboord gegooid bij de straat van Gibraltar en is gaan roven.’

‘Schandalig, ze zouden allemaal opgehangen moeten worden!’

‘Dat gebeurt ook als ze worden opgepakt. Toch wagen velen het erop.’

‘Wat een misstand,’ zuchtte Richter ongelovig.

Bredero knikte bevestigend, hoewel zijn mening hierover iets genuanceerder was. Hij kende te veel van deze mannen en hun motieven. Veel van hen hadden jarenlang trouwe dienst voor het vaderland bewezen. Ze hadden hun kameraden zien sneuvelen en ze hadden honger en dorst geleden. In het vaderland hadden ze gezien hoe hun verminkte kameraden werden behandeld. Bij de bedelaars en het “uitschot” hadden ze hen teruggezien. Dit was hun vooruitzicht als zij ooit eens verminkt zouden raken. Ook de armoede die hun vrouwen en kinderen trof verbitterde menig zeeman. Heel wat zeehelden kwamen na jaren terug en hoorden dat vrouw en kinderen van honger waren omgekomen. Nee, Bredero vond het niet zo vreemd dat het scheepsvolk weleens muite en de Bijbel overboord gooide, de republiek droeg zelf ook schuld. Mannen zoals

deze arrogante praalhans zouden beter om zich heen moeten kijken tijdens dit soort reizen. Hun winsten lagen volledig in de handen van een kleine groep dappere mannen die vaak hard moesten vechten om de beurzen van de rijken te spekken.

Het adviesjacht "Vitesse" kwam terug en praaide de Pelikaan. Stuurman Gijs ter Berge meldde zich op de brug bij Lambert Lorentz. 'Twee koopvaarders in de haven, schipper, en twee galjoenen op de helling.'

Lambert knikte en zei: 'Westelijk om het eiland mijnheer, ik wil zeker weten of ze ons geen poets bakken.'

'Tot je orders schipper,' zei Gijs en hij ging weer aan boord van zijn jacht. Hij genoot van het varen met dit soort schepen. Ooit zou hij het bevel krijgen over een fregat maar nu genoot hij van het zeilen. Altijd al had de zee hem getrokken. Niet voor de oorlog of de buit, hij hield van de klapperende zeilen. Hij behoorde tot de groep mannen waar Lambert Lorentz altijd naar zocht. Mannen met passie voor het water en de zeilen. Het adviesjacht was klein en in hoofdzaak langs getuigd waardoor het schip nagenoeg alle koersen kon varen. Gijs had ontzettend veel van Lambert geleerd over zeilen. Ze hadden elkaar helemaal gevonden in die gemeenschappelijke liefde. Snel gleed het ranke schip westwaarts, op zoek naar vijandelijke schepen.

De Pelikaan zetten koers naar de haven. De geschutpoorten bleven gesloten en de witte vlag werd gehesen. Ze voeren in de baai voorbij het kleine eilandje, Santa Maria. De baai bood niet veel beschutting tegen de oostelijke wind. Ze moesten verder van de haven ankeren om snel te kunnen vertrekken. Lorentz sprak redelijk goed Spaans en kende Joao da Carta, de Portugese havenmeester. Al vaak hadden ze hier gelegen en elkaar verschillende wederzijdse diensten bewezen. Beide hadden de mening dat ze hun bevelen moesten uitvoeren maar dat de willekeur van hun meesters niet te volgen was. Een erecode kon geen kwaad gezien de gemeenschappelijke belangen van iedereen die op zee voer. Hun begroeting was hartelijk. Lambert wist daardoor meteen dat er niemand in de haven was waar hij bang voor hoefde te zijn. In dat geval zou Joao hem veel formeler begroeten. Ook dit was een ongeschreven gedragscode tussen de twee mannen. Joao da Carta was een typerend voorbeeld van een Portugees. Klein en stevig van gestalte, een grote bos zwart haar en pretoogjes die altijd leken te glinsteren. Zijn grote zwarte snor begon de eerste grijze sporen te vertonen.

'Buenos Dias, Lamberto mi compadre! Todo bueno?'

‘Buenas tardes mi capitán del puerto, mucho bueno!’

Ze keken elkaar veelbetekenend aan en liepen naar het kantoor van Joao.

‘Ik neem aan dat je water, groente en fruit nodig hebt?’

‘Kun je de vloot voorzien? Ik weet niet waar ik weer kan inslaan.’

‘Het is hier rustig om deze tijd van het jaar, amigo. Waar jij naar toe gaat is het nooit rustig. Ook op Madeira houdt de Spanjool zich steeds vaker op, hier verwacht ik pas weer schepen als de wind uit het westen komt.’

‘Dan zou ik graag zoveel mogelijk willen innemen, prijzen gebaseerd op laden vanaf de kade.’

‘Goed, ik zal de prijs uitrekenen en alles laten voorbereiden, extra citroensap?’

‘Graag, maar leng het niet met te veel water aan, ouwe duitendief.’

Lambert verliet het kantoor en liet zich naar de Pelikaan roeien. Daar gaf hij zijn bevelen aan de stuurman. ‘De fregatten aan de kade. De spiegel-schepen voor anker in de baai. We bevoorraden ze op zee, mijnheer. Ik ga terug naar de haven. Vraag Bredero of hij zich bij mij wil melden in het havenkantoor.’

Lorentz liet zich opnieuw naar de haven roeien en de Pelikaan voer in de richting van de vloot. Tegen de avond lagen vier fregatten aan de kade en werden volledig volgestouwd met proviand. Bemanningsleden werkten allemaal koortsachtig door en de meeste passagiers vertoefden op de kade en het kleine eiland in de baai. De stuurlui waren drukdoende met de verdeling van lading in de ruimen van de schepen in de baai. Ze zouden de hele nacht doorgaan met hun werk, dit waren de momenten dat ze het meest kwetsbaar waren. Hoe eerder ze weg konden hoe beter.

De bevelhebbers hadden de bovenkamer van een taveerne in laten richten voor hun overleg. Wind en stroming waren bekend, de gevaren die van de kapers kwamen waren moeilijk te voorspellen. Gideon Richter had erop aangedrongen bij het overleg aanwezig te zijn, als een vertegenwoordiger van de Compagnie, de hoogste autoriteit. Hij benadrukte opnieuw dat haast geboden was omdat iedere dag die de handelswaar onderweg was verlies voor de Compagnie betekende.

Lorentz nam de finale beslissing. ‘We gaan tussen de Azoren en Madeira door. Met aanhoudende wind kunnen we die koers goed houden en zullen we geen grote vloot uit de Middellandse Zee tegenkomen.’

Het viel Richter op dat niemand bezwaar maakte terwijl Lorentz niet de route had beschreven die het leeuwendeel van de kapiteins had voorgesteld. Toen de bijeenkomst was beëindigd sprak hij Lorentz aan. ‘Graag zou ik mijn verblijfplaats op uw schip willen laten inrichten gedurende

de rest van deze reis. Ik krijg de indruk dat u de man bent die de beslissingen neemt en ik acht het noodzakelijk om daarover met u in debat te kunnen gaan.'

'Er kleven een aantal bezwaren aan uw verzoek, heer Richter. In de eerste plaats ga ik graag in debat tijdens een maaltijd of een rustige avond op de brug. Maar pottenkijkers kan ik niet hebben als het spannend wordt. Ten tweede moet ik u erop wijzen dat de Pelikaan een oorlogsbodem is en veel comfort mist ten opzichte van de schuit van opperkoopman Bredero. 'Dank u voor deze opsomming, toch beletten die mij niet in mijn voornemens. Ik verzoek u de nodige maatregelen te laten nemen.'

'Ik zal zorgen voor uw kajuit, goedenavond.'

Lambert Lorentz beende in de richting van de kade.

Tegen de ochtend, voer de Vitesse de haven in. 'Niets te melden schipper, geen vuiltje aan de lucht,' rapporteerde Gijs ter Berge.

'Dank u wel mijnheer, regel uw bevoorrading. Wij willen hier snel vertrekken.'

De haven was nagenoeg leeg. Alleen de Vitesse lag aan de kade en werd voorzien van proviand. Lorentz en Bredero regelden de betaling met de havenmeester. Lambert had erop aangedrongen bij Bredero om extra te betalen, ook dat was een ongeschreven wet. Eerst werd hard onderhandeld, als werk en kwaliteit naar tevredenheid waren werd extra betaald.

'Gracias, mijne heren,' zei Joao, 'ik wens u een behouden vaart.'

'Ik hoop dat we je niet te veel hebben laten leveren, Joao,' zei Lambert.

'Welnee! Ook mijn superieuren in Lisboa weten dat u goede klanten bent. Formeel mogen wij dan in oorlog zijn, maar uw geld is evengoed als dat van de Spanjool en ook wij hebben meer lasten dan lusten van die geldverslindende Habsburgers.'

Even later werden de ankers gelicht en de zeilen gehesen. Langzaam kwam de vloot op gang voor haar laatste traject.

Even was er weer rust voor de bemanning. Nog een paar dagen zeilen met deze wind, dan zou een nieuw spannend deel van de reis beginnen.

'Uw verblijf is acceptabel?'

Gideon Richter betrad de brug en kreeg deze vraag van stuurman, Brecht Egbertz.

'Uw superieur had me al gewaarschuwd, dus ik was voorbereid op enig ongemak. Uw superieur heeft overigens niets overdreven. Hoe is uw naam?'

'Ik ben Brecht Egbertz, ik ben de stuurman van de Pelikaan.'

Voor alle zaken kunt u bij mij terecht. Op het appél zal ik u voorstellen aan de bemanning.'

'Dank u, ik ben door de Compagnie teruggeroepen om een bestuurlijke functie te gaan uitoefenen. U kunt mij beschouwen als de superieur van uw bevelhebber.'

'Oei oei eh, Richter. Zeg dat niet zo tegen de schipper, bestuurder of niet, hij laat je kielhalen. Heb je niet gehoord hoe de rollen verdeeld zijn?

Heb je wel genoeg verstand van zaken om hier een beetje de baas uit te hangen?'

Gideon Richter was volkomen uit het veld geslagen door de brutale benadering van deze officier. Hij werd rood maar hield zijn mond, hij draaide zich om en ging terug naar zijn hut. Daar ging hij zitten en probeerde af te koelen. Hij had nu al spijt van zijn verhuizing naar dit schip. Alles was te laag, het stonk op veel plaatsen, er werd geschreeuwd en gevloekt en blijkbaar had men hier geen greintje respect voor zijn persoon en status. Hij opende het kleine raampje dat uitzicht bood op de vloot waar de Pelikaan op dit moment vooraan voer. De frisse lucht deed hem goed en hij nam zich voor om een ernstig gesprek met kapitein Lorentz te voeren om tot een werkbaar compromis te komen in omgang en bevelstructuur.

Lambert Lorentz was op het voorschip. Hij had de zeilenmaker gevraagd om een nieuwe kluiver te snijden met een zeer geringe bolling. Zeilenmaker Johan van Marken was een meester op zijn gebied en kon maken wat een ander riep.

'Ik begrijp je niet, schipper,' zei Johan. 'We hebben nu gewoon minder oppervlakte, dan kunnen we toch nooit harder?'

'Voor de wind niet mijnheer, maar we kunnen scherper aan de wind. Hoe ver ben je met de andere zeilen?'

'Nog zes stuks, schipper, dan kunnen we ombouwen en kan ik met de zeilen aan de gang die nu hangen.'

'Haast u zich mijnheer,' drong Lambert aan. 'Misschien dat we ze volgende week al hard nodig hebben.'

Johan ging door met zijn werk. Meestal had de schipper het bij het rechte eind dus deed hij wat hem werd opgedragen. Volgende week was het dan weer lachen geblazen. Dan werd er weer een experiment uitgevoerd met allerlei doldrieste toestanden.

Tijdens het avond appél werd Gideon Richter voorgesteld aan de bemanning. Richter, Lorentz en Egbertz stonden op de brug. Ze keken neer op een haveloos stel. Richter schaamde zich voor hun onverzorgde uiter-

lijk en kleding. De brutale blikken in zijn richting bezorgden hem bijna rillingen. Deze rabauwen waren tot alles in staat, hij had weleens verhalen gelezen over muiterijen en de straffen die daarop stonden. Nu begreep hij meer dan ooit waarom dat nodig was. Op dit schip zag het er allemaal veel ruwer en gemener uit dan op de vrachtschepen. Op de heenreis hadden ze niet aangelegd in Praia. Ze waren langs de kust gevaren, de reis duurde destijds maanden langer dan nu.

De toespraak van Lorentz viel hem erg mee. Lorentz haalde aan dat Richter hoog bezoek was en dat iedereen zijn beste beentje voor moest zetten. Richter moest gezien worden als een hoge gast die uitzonderlijk goed behandeld diende te worden door iedereen. Ook richtte Lorentz ten overstaan van de hele groep zich tot Richter en gaf wederom aan dat dit schip een oorlogsbodem was waar andere regels golden dan op een koopvaardischip. Zeker op momenten dat het vechten geblazen was. Richter vertelde zelf op hooghartige wijze wat hij in de Oost gedaan had en wat hij in Amsterdam ging doen. Hoewel hij niet de indruk had dat zijn verhaal doordrong bij deze onnozele analfabeten, deed het hem toch goed om zich te presenteren.

Op de avond van de volgende dag werd Gideon Richter uitgenodigd om gezamenlijk met Lambert Lorentz de avondmaaltijd te gebruiken. De hut van Lorentz was aanmerkelijk groter dan die van hem maar net zo laag. Ook hier straalde de soberheid van de wanden af. Een kast met kaarten en meetgereedschap stond aan de wand bij de deur. De grote tafel in het midden van deze hut diende overduidelijk als de leestafel voor de kaarten en als eettafel voor de schipper en zijn officieren. Een sober, maar goed bereide maaltijd die bestond uit pannenkoeken, eieren en meelpap. Na het eten werd fruit opgediend.

‘Mijnheer Richter, u mag alles laten staan, maar ik moet u dringend adviseren wel fruit te nemen.’

Het eten smaakte Richter goed en hij wist waarom Lorentz aandrang op fruit. ‘Maakt u zich geen zorgen, amice, ik ken uw regels en weet mezelf te onderhouden. Wat eten uw mannen op dit moment?’

‘De welbekende bonen met grutten maar ook bij hen is fruit verplicht. Ik wil hier geen zwakken en zieken aan boord nu het link gaat worden.’

Gedurende de maaltijd praatten ze over de Oost en de situatie in het thuisland. Het viel Richter op dat Lorentz een goed ingelicht en welbespraakt man was. Wellicht de enige hier aan boord om zo nu en dan eens een fatsoenlijk gesprek mee te voeren. Hij maakte dit kenbaar en Lorentz antwoordde: ‘Wij kunnen iedere avond gezamenlijk de maaltijd gebrui-

ken. Ook ik heb behoefte aan uw informatie en gezelschap. Ik moet u echter wel vooraf zeggen dat ik meestal hetzelfde eet als mijn mannen. Onze kok is een meester, maar het blijft een eenvoudig maal.'

'U hebt er geen idee van wat ik weleens heb moeten eten aan inlands voedsel in Batavia. Soms was het een keuze tussen de hongerdood sterven of eten en ziek worden.'

'Dan kan ik u geruststellen, die keuze hoeven we hier niet te maken.'

'Ik zag u vaak op de brug staan en naar het westen kijken,' zei Gideon.

'In het verleden heb ik enkele tochten naar de West gemaakt. Bijzonder land, bijzondere mensen en bouwwerken.'

'De avonturier lijkt wakker in u te worden. Me dunkt dat de Spanjool het westen wel heeft kaal geplunderd.'

'Dat ze er geplunderd hebben staat vast, mijnheer. Toch is er nog veel te zien. Maar u hebt gelijk, het is geen land waar veel winst valt te halen. Het land is niet verkeerd, maar wie zit er niet? In de Oost is het de Brit en de Portugees. In de West komen daar ook nog eens de Spanjool en Fransoos bij. Het is daar doorlopend vechten geblazen. Dat levert niet genoeg op tenzij je kaapt en rooft van de Spanjool.'

'Dus u meent dat we ons niet te veel op het westen moeten richten met onze handel?'

'Je kunt niet alles tegelijk mijnheer. Je kunt beter weinig dingen goed doen dan veel dingen half. We hebben gewoon niet genoeg vuurmonden om al dat andere volk daar weg te jagen.'

'Dat klinkt verstandig, Lorentz. Ik deel uw mening.'

Nog gleden twee dagen voorbij met een rustige wind, warmte en koele nachten. Richter vond de discipline aan boord ver beneden de maat. De mannen gingen kameraadschappelijk met elkaar om en er was geen enkele vorm van respect naar de officieren. Het liep allemaal door elkaar heen, er werd niet gegroet, men sprak elkaar bij de voornaam aan en hij had Lorentz nog geen straf zien uitdelen. Hoe was het mogelijk dat een zo door de wol geverfde man dit toe liet? Hij stond bekend als een geduchte vechtjas. Heel wat vijandelijke schepen legden het niet met een retourvloot aan als ze de vlag van Lorentz zagen. Maar wat hij aan boord zag viel Richter ernstig tegen. Het leek eerder op een piratenschip dan op een oorlogsschip van de Republiek.

Op een ochtend stond Richter op de brug met Brecht Egbertz te praten. Hij wilde wat weten over de verschillende windrichtingen die bij de jaargetijden hoorden. Hij begon net te begrijpen waarom het soms zinnig

was om haast te maken en wanneer niet, toen een kreet uit het kraaiennest kwam. 'Zeilen, drie streep stuurboord.'

Brecht droeg de bootsjongen op om de schipper te halen. Richter keek naar stuurboord maar zag niets. Het zonlicht weerkaatste op het water. Lorentz was snel op de brug en werd geïnformeerd door Brecht. 'Melding uit het kraaiennest schipper, zeilen op drie streep stuurboord.'

Lorentz nam zijn verrekijker en hield een stukje donker linnen voor de lens.

'Feloeken, ik zweer het u mijnheer, die komen in linie aanvaren, die hebben slechte dingen met ons voor en ze hebben het voordeel van de wind. We nemen geen enkel risico. Laat de trom slaan en laat de seinmaat en de konstabel komen.'

Bij het slaan van de trom veranderde het schip ineens in een drijvende mierenhoop. Iedereen rende door elkaar. Wonderbaarlijk snel werd het schip in staat van paraatheid gebracht. Korte bevelen klonken, mannen klommen in het want, wapens en munitie werden verspreid en de geschutpoorten gingen open. De korte signalen die werden gegeven deden de andere fregatten hun koers verleggen. Zij zouden aan stuurboordzijde van de vloot varen en een beschermend smaldeel formeren. De Pelikaan liet zich afvallen in de richting van de feloeken om de eerste klappen uit te delen als het op vechten aan zou komen. Gideon Richter had wel honderd vragen maar begreep dat dit niet het moment was om de mensen op dit schip te storen. Gefascineerd keek hij toe hoe iedereen aan boord een bijdrage leverde. Al snel kwamen de feloeken voor iedereen in zicht. Zeven zeilen die snel naderden. Zonder dat Richter wat vroeg vertelde Brecht hem wat hen te wachten stond. 'Feloeken zijn kleine, snelle en wendbare schepen. Ze missen de zware wapens, maar er zitten veel vechtersbazen op en ze zullen proberen ons te enteren. Als je ze naast je hebt krijg je het zwaar mijnheer. Het zijn handige snuiters die goed met een pistool en sabel om kunnen gaan. Daarbij komt dat ze niets te verliezen hebben. Arme donders die niet bang zijn voor de dood en grote risico's nemen.'

Gideon Richter voelde de spanning door zijn lichaam trekken. Nog nooit had hij iets dergelijks meegemaakt. De heenreis, jaren geleden, was zonder voorvallen verlopen. In Batavia had hij veel gehoord over de gevechten tussen Hollanders en Portugezen. Een keer dreigde een opstand van de inlanders maar die werd op voorhand verijdeld. Nu zat hij op een schip en naderde een vijand. Hij verliet de brug en voorzag zich van zijn sabel, zijn helm en zijn kuras, uitrustingsstukken die hij nog nooit had

hoeven gebruiken. Daarna ging hij terug naar de brug. Brecht riep: 'Kun je schieten mijnheer?' Richter knikte bevestigend. 'Tijdens de jacht weet ik altijd wel iets te raken.'

'Meldt u zich dan bij de konstabel, de artilleriemeester. Hij zal u voorzien van wapens en een opdracht. Als het matten wordt beginnen we met een stevige schietpartij.'

Richter ging naar de konstabel en meldde zich als schutter.

De Pelikaan minderde zeil en liet zich verder naar stuurboord wegzakken uit het konvooi. De feloeken richtten hun koers op het midden zodat de Pelikaan aan stuurboord werd benaderd door de zeven schepen. Richter had zich opgesteld bij een rij schutters die langs het gangboord stonden. 'Wat gaat er nu gebeuren?' vroeg hij aan zijn buurman.

'Hangt van de feloeken af,' zei de matroos. 'Die Algerijnen zijn geslepen jongens, ze gaan verder uit elkaar varen.'

De feloeken zochten de ruimte waardoor hun linie breder werd.

'Ze laten zich niet afschrikken, ze wagen het erop. We gaan een robbertje vechten mijnheer, Richter. Alles hangt nu af van de mannen aan het geschut.'

De feloeken kwamen snel dichterbij en hij begon hevig te zweten. Zijn buurman keek hem glimlachend aan toen hij zich verontschuldigde.

'Vergeef me m'n beste, ik ben geen soldaat en dit is geen dagelijkse kost voor me.'

'Geeft niks mijnheer, hou je op tijd gedekt en luister maar naar mij. Ik vind het al dapper dat je je hier nu durft te vertonen. De meeste saletjonkers kruipen in hun kajuit als het link wordt.'

Onder het dek hoorde Richter een rollend geluid. De kanonnen waren geladen en werden uitgereden.

'Duurt dit niet te lang? Straks vuren zij eerder dan wij,' vroeg Richter bezorgt.

'Geen zorg, mijnheer. Wij vuren met schrot, zij hebben lichtere kanonnen dan wij. Let maar op wat er gebeurt, oren dicht!'

Iedereen hield de handen voor zijn oren dus volgde Richter dat voorbeeld. Dat was maar goed ook, want vrijwel direct daarna volgde het oorverdovende gebulder van de kanonnen. Er ontwikkelde zich een enorme wolk van kruitdamp op voor hun ogen. De rookwolk loste snel op en Richter zag wat de kanonnen hadden aangericht. Bij twee feloeken waren de zeilen aan flarden geschoten. Overal op het dek lagen gewonden en doden. Onmiddellijk vielen deze boten weg uit de linie en de Pelikaan richtte zich op de andere schepen.

‘Nou moet je oppassen mijnheer, naar beneden met je hoofd. Wij krijgen ook een paar opdonders. Hieronder wordt hard gewerkt voor de volgende salvo maar schrot laden is moeilijker dan een kogel, kost meer tijd.’

Iedereen hurkte, Richter keek naar de brug waar Lambert en Brecht stonden en hun bevelen gaven. Twee feloeken schoten nagenoeg gelijktijdig op de Pelikaan. Allemaal treffers en de ravage was enorm. Scheurende zeilen, versplinterde rondhouten en kreten van gewonden waren het gevolg. Achter Richter lag een gewonde man. Hij was van een ra gevallen en zijn been lag met een vreemde hoek ten opzichte van zijn lichaam. Hij gilte van de pijn. Richter legde zijn geweer terzijde en trok de man naar zich toe. Zijn buurman pakte hem bij een schouder en dwong hem zijn geweer te pakken. ‘Niet doen! Die is voor de chirurgijn, jij hebt een andere klus, mijnheer. Als de weerlicht oprichten en schieten als het bevel klinkt.’

De konstabel attendeerde en gaf het teken om te vuren. Gelijktijdig richtten de mannen zich op en zagen twee feloeken langsij komen. Er volgde een salvo en enkele Algerijnen zakten ineen. Onmiddellijk na het schieten werd weer dekking gezocht. ‘En nou als de donder laden mijnheer,’ riep de buurman van Gideon. ‘Leg je pistolen al vast klaar. Ze zijn veel sneller dan ik dacht, nog even en ze gaan ons enteren. Weer klonk het bevel en schoten ze. Richter kon bij het aanleggen de zeerovers letterlijk in de ogen kijken, ze waren nog hooguit vijftig voet verwijderd. Veel meer zeerovers werden nu getroffen maar de boten zaten overvol met mannen die klaar stonden om aan boord van de Pelikaan te springen. ‘De jongens beneden gaan het moeilijk krijgen, leg je geweer maar weg mijnheer.’

Richter deed wat zijn buurman hem zei en pakte de pistolen. Zijn buurman riep: ‘Eén pistool en je sabel. We krijgen straks een lading enterhaken op ons af. Zoveel mogelijk kappen, dan schieten en dan op de sabel, man tegen man.’

De enterhaken vlogen al snel over de reling en werden aangetrokken. Iedereen was als een wilde aan het kappen. De buurman van Richter reageerde te laat en zijn been werd door een haak gespietst, hij gilte van paniek en pijn. Richter aarzelde geen moment en kapte de lijn waar de haak aan vastzat. Hij stond op en richtte zijn pistool. Tot zijn grote schrik kwam een zeerover, zich vasthoudend aan een lijn, op hem afslingeren. In een reflex vuurde hij. De man werd in de borst geraakt en liet het touw los. Hij viel bovenop Richter. Die pakte zijn tweede pistool nadat hij de dode piraat van zich had afgeduwd. Zijn buurman stond klaar met een van pijn vertrokken gezicht en wachtte een nieuwe aanval af. De enter-

haak en een stuk touw hingen uit zijn been. De piraten schoten nu ook en op het dek van de Pelikaan sneuvelden enkele schutters. Net toen Richter dacht dat het man tegen man zou gaan worden braakten de kanonnen onder hem voor de tweede keer hun schrot uit. De dekken van de feloeken werden volledig kaal gemaaid. Een afschuwelijk tafereel van gewonden en doden tussen bloed en lichaamsdelen werd zichtbaar nadat de damp was opgetrokken. De zeerovers die halverwege de boordrand van de Pelikaan waren konden geen kant meer uit. Ze werden afgeslacht tot de laatste man, overgave was geen optie.

De aanval van de piraten werd afgeblazen, de boten die nog ongeschonden waren voeren in zuidelijke richting weg. Richter zag dat de man met het gebroken been werd afgevoerd. Zijn buurman strompelde uiterst moeizaam naar het benedendek. Richter hielp hem en bracht hem naar de behandelruimte waar al veel gewonden lagen.

‘Wat is je naam?’ vroeg Richter.

‘Ik heet Coen.’

‘Kom, ga hier liggen m’n beste Coen, ik zal iemand voor je halen.’

Dat hoefde niet, de chirurgijn keek al naar zijn been en de enterhaak. Hij greep de haak vast en met een combinatie van trekken en draaien verwijderde hij het voorwerp. Coen gilte van de pijn. De chirurgijn riep naar een van de scheepsjongens: ‘Deze dichtschrœien en verbinden, haal de chirurgijnsmaat er maar bij.’

Coen greep de arm van Richter vast en smeekte hem: ‘Blijf nog even bij me mijnheer, het duurt maar even.’

De scheepsjongen en chirurgijnsmaat kwamen met verband en een gloeiende pook en schrœiden de wond dicht. Coen beet op zijn lip maar gaf geen krimp. Daarna werd het verband vakkundig aangelegd en bedankte Coen, Gideon Richter voor zijn aandacht en geduld.

Richter kreeg het benauwd onder dek en ging naar boven. Overal werd hard gewerkt om de ravage op te ruimen en de meest noodzakelijke reparaties uit te voeren. Dit verliep zeer gedisciplineerd. Lambert had het roer overgenomen en Brecht deed zijn ronde. Hij moest de schade en verliezen inventariseren. Gideon Richter liep de brug op en ging bij Lambert Lorentz staan. ‘Ik ben geschokt over wat zich hier zojuist heeft afgespeeld en waar ik deel van uitmaakte.’

‘Het viel mee mijnheer Richter. Mijn complimenten over uw moed en vastberadenheid. We zien dat tegenwoordig niet meer zo vaak bij de elite.’

Richter knikte en keek naar de wegvarende feloeken. 'Gaan ze zich hergroeperen? Verwacht u nog een tweede aanval?'

'Moeilijk te zeggen, ze gaven wel erg snel op. Ik denk dat we een schuit te grazen hebben genomen waar een hoge ome op zat. We zullen zo zien of ze nog terug gaan komen. Als ze zich laten afzakken en achter ons om varen, bestaat de kans dat we nog niet van ze af zijn. Morgenvroeg weten we meer. We krijgen een heldere nacht en kunnen ze goed in de gaten blijven houden.'

Gideon Richter kreeg het even te kwaad, hij werd overrompeld door een gevoel van grote euforie en moest zich vasthouden aan de bezaansmast, Lambert glimlachte. 'Kijk naar de horizon en adem vooral goed uit. Ik ken dit verschijnsel bij de jongelingen na hun eerste gevecht. Het zijn veel indrukken in een korte tijd. Laat het over u heenkomen dan bent u er het snelst van af.'

'Het gaat alweer, inderdaad, ik had nog nooit eerder een dergelijke situatie meegemaakt. Voor u een routinehandeling neem ik aan?'

'Het zal nooit gewoonte worden, mijnheer. Iedere dode of gewonde gaat me aan het hart. Maar we staan ons mannetje omdat we al lang bij elkaar zijn en op elkaar kunnen vertrouwen.'

Richter keek naar de feloeken, ze verdwenen. 'Straks zal het misschien nog wel zwaarder worden als we de Azoren passeren,' zei Richter.

'Ik denk het niet. De Spanjool zit op dit moment vooral in de Middellandse Zee voor de eigen kust. Bij deze wind varen de Galjoenen vooral leeg naar de west via de Azoren. Het escorte is dan minimaal. Het wordt hier pas link als de zilvervloot langs komt varen, dan barst het van de Spaanse oorlogsbodems.'

Brecht kwam terug en deed verslag. 'Zes doden, twee zwaargewonden en acht lichtgewonden. De oppertimmerman is morgenavond klaar met het rondhout en de romp. Johan vraagt of hij de vlakke zeilen moet op-tuigen, hij heeft een week tijd nodig om de beschadigde zeilen te vervangen of op te lappen.'

'Verder nog schade, mijnheer'? vroeg Lambert.

'Niets wat het vermelden waard is, het tuig is morgen hersteld en de scheepscorporaal verzamelt de wapens op dit moment.'

'Dank voor uw bericht. Laat de schieman, de hoog bootsman en de operzeilmaker komen.

Richter was onder de indruk van de energie die zowel de officieren als bemanningsleden aan het daglicht stelden. Terwijl de feloeken uit het zicht verdwenen stond Lambert Lorentz met een groep mannen te praten

over de nieuwe zeilen. Ze moesten opschieten, door hun schade konden ze de vloot niet bijhouden. Overal werd opgeruimd, gerepareerd en schoongemaakt.

De koksmaat voerde de kippen, de andere schepen wijzigden hun koers en hernamen hun oude posities. Het duurde niet lang of niets wees erop dat er gevochten was en doden te betreuren vielen. Lorentz sprak later in de middag Gideon Richter aan. 'Aan het eind van de middag zullen we de gesneuvelden de laatste eer bewijzen. Ik zou het op prijs stellen als u daarbij aanwezig bent, goed voor de moraal van de mannen.'

De plechtigheid was sober en kort. Op alle schepen werd de zwarte vlag gehesen. Toen de verzwaarde, dichtgenaaide hangmatten met daar in de gesneuvelden van de planken in het water gleden, blies de trompetter de uitvaartmelodie. Trompetters en tamboers op de andere schepen volgden zijn voorbeeld. Even was het stil, even dacht iedereen aan de vergankelijkheid van het leven. Mannen waar men nog kortgeleden mee had gewerkt en gepraat zonken nu naar de oneindige diepte.

Gideon Richter woonde de dienst bij en huiverde nog steeds. Geweld, dood en gruwel waren heel dichtbij geweest, en hij had het overleefd.

De officieren van de Pelikaan dienden zich aan voor het avondeten. In uniform en gewassen zagen ze er ineens anders uit. Richter vond dat het nu begon te lijken op een oorlogsschip. Toen hij daar tijdens de maaltijd een opmerking over maakte kreeg hij antwoord van Rens Keppels, de hoog bootsman.

'Neemt u mij niet kwalijk, mijnheer maar wij varen als oorlogsschip, wij zijn bewapend als oorlogsschip maar wij varen onder de vlag van de Compagnie. Wij vallen dus niet onder de krijgswet en kennen onze eigen regels omdat niemand binnen de Compagnie zich daarover buigt. Wij werken als soldaten maar worden voorzien als matrozen. De uniformen zijn ons eigen bezit en dragen we alleen bij officiële gelegenheden zoals deze.'

Daar kon Richter het mee doen.

'Ik kan u toezeggen dat ik daar duidelijkheid in zal verschaffen. Het is mijn wens dat u representatief bent op alle momenten, vooral als u buitengaats bent. De Compagnie moet daarin voorzien met de juiste middelen. Vanmiddag beleefde ik hoe dun de draad tussen succes en verlies kan zijn. Verliezen door stormen moet ik billijken, verliezen door gebrek aan middelen zijn onacceptabel. Het is een kwestie van rekenen.'

De rest van de avond werd besteed aan de koers en de eventuele obstakels die nog zouden komen. Men was het erover eens dat de grootste gevaren in het laatste stuk van het traject zaten.

‘De Fransoos en de Spanjool heeft het te druk met andere zaken,’ zei Lambert. ‘De Brit is niet te vertrouwen en de Duinkerker kapers hebben overal hun spionnen. Die weten dat we komen en die liggen op de loer.’

Lambert suggereerde een andere koers. ‘Recht naar het noorden en om de Britse eilanden heen.’

‘Gruwelijk om, schipper,’ zei Brecht.

‘Dat weet ik mijnheer, maar het is goed te doen bij deze wind en we omzeilen Duinkerken en Plymouth.’

Geen eenvoudige keuze, de vloot zou in het laatste deel van het traject meer moeten laveren en roeien bij deze wind terwijl de vijand de wind mee had. Lambert had nog een ander voorstel.

‘We sturen de Vitesse vooruit en rekenen op een smaldeel uit Vlissingen. Ik neem aan dat de lading belangrijk genoeg is voor extra bescherming.’

Lambert keek uitdagend naar Richter. ‘Het nadeel van de vaart om de Brit is vooral tijdverlies en een wilde zee,’ zei Lambert.

Er werd gewikt en gewogen, toen nam Lambert de beslissing.

‘Ik heb iedereen z’n zegje laten doen en als ik jullie maar lang genoeg laat praten, komen we geen voet meer vooruit. Daarom kies ik, en ik kies voor de snelste route en de Vitesse vooruitsturen.’

De discussie was daarna meteen gesloten, er werd verder gepraat over de alledaagse zaken aan boord. Lambert vroeg of Gideon Richter iets wilde vertellen over de stad in aanbouw, Batavia. Richter bleek een goede verteller en iedereen zat gebiologeerd te luisteren. De avond werd besloten met enige dienstmededelingen van de schipper. Hij herinnerde zijn officieren eraan dat ze morgen afwisselend de gewonden moesten bezoeken en opmonteren. Lambert Lorentz zag dat als plicht van iedere officier en nam dat zeer serieus. ‘Onze successen staan en vallen bij de moed van die mannen,’ legde hij uit aan Richter. ‘Ze hebben moedig gevochten en worden allemaal beloond maar de gewonden worden beloond met extra aandacht van de officieren. Dat motiveert ze en het is voor hen het enige moment om te merken dat hun moed wordt gewaardeerd.’

Gideon Richter merkte de volgende ochtend een grote verandering jegens hem, vrijwel iedereen groette hem. ‘Morgen, mijnheer Richter.’

Hij vroeg aan Lambert naar de oorzaak van deze verandering.

‘Hier krijg je respect door wat je doet. In hun ogen ben je nog steeds een kakker, maar je hebt bewezen dat je niet weg kruipt als het link wordt en je hebt Coen geholpen, dus heb je respect verdiend, zo simpel is dat.’

De ochtend werd besteed aan de nieuwe zeilen. De Pelikaan voer met alle zeilen vooruit en draaide naar de wind toe. Iedereen was goed geïnstrueerd toen het schip begon te hellen en door de golven ploegde. Lambert en Brecht waren op de brug en schreeuwden hun instructies naar de hoog bootsman en matrozen. Steeds scherper voer het schip aan de wind terwijl de snelheid nauwelijks afnam voor het gevoel van Richter. Hij maakte zich wel ernstig zorgen over het schip. De romp en masten kraakten aan alle kanten en het schip dreigde slagzij te maken. Niemand leek zich zorgen te maken. Richter hield daarom zijn opmerkingen en commentaar voor zich. Er werd geroepen en getrokken aan de schoten. Met krijt werden stippen op de touwen gezet en de afstanden tussen de stippen werden gemeten. De opperzeilmaker liep als een dolleman rond en noteerde wat de officieren aan hem doorgaven. Vanaf de andere schepen kwam een donderend gejuich en Richter begreep het enthousiasme niet. De boot lag vervaarlijk scheef op het water en de golven ramden tegen de boeg. Het leek alsof het veel harder was gaan waaien.

De bootsman en de oppertimmerman kwamen uit het ruim en riepen iets naar Brecht, die aan het roer stond. Meteen riep Brecht zijn bevelen en werden alle schoten gevierd. Het roer werd omgegooid en het schip draaide van de wind af. Voorzichtig werden de schoten weer aangetrokken. De zeilen bolden op en het schip voer achter het konvooi. Er werd zeil bijgezet om het konvooi snel in de halen. Weer een luid gejuich van de bemanningen van de andere schepen. Tussen allemaal lachende en enthousiaste mannen liep Gideon ook met een glimlach op zijn gezicht. De blijdschap kon hij bij zichzelf niet vinden, wel opluchting.

Op dezelfde dag vertrok de Vitesse uit het konvooi. Het adviesjacht zette zeil bij en was al snel uit zicht. Gideon posteerde zich op de brug waar Brecht aan het roer stond. Brecht legde hem uit waarom de test vanmorgen zo belangrijk was. Hoe scherper aan de wind, hoe minder ze moesten laveren dus tijdwinst voor koopvaarders en wendbaarheid voor oorlogsschepen! De opperzeilmaker had alles opgeschreven over hoeken, afstanden, killen en afdrijven. Uiteindelijk werd de test gestopt omdat de kanonnen te veel druk op hun borgtouwen gingen uitoefenen. Matrozen en busschieters hadden beneden als contragewicht gediend.

Na een week kwam de Portugese kust in zicht en meteen werd de koers bijgesteld. Lorentz liet weten dat hij overleg wilde voeren met Bredero. Die liet zich meteen naar de Pelikaan roeien.

‘Bij aanhoudende wind zullen we weinig moeilijkheden hebben bij de Golf van Biskaje,’ zei Lambert. ‘Mocht het gaan spoken is het ieder voor zich en God voor ons allen. Ga niet in Brest aanleggen of wachten. Ik zal er alles aan doen om het konvooi bij elkaar te houden, ook als moedertje natuur toeslaat, varen zullen we!’

Engel Bredero had daar niets op tegen. Ook dit was een veel gehanteerde procedure. Bredero had ervoor te zorgen dat de koopvaarders zodanig voeren dat het doel met minimale verliezen bereikt werd. Tot nu toe waren de verliezen te verwaarlozen. Bredero wilde dat graag zo houden. Hij zou een geweldige premie opstrijken en liet het beschermingswerk helemaal over aan de ervaren pikbroek, Lambert Lorentz.

De wind werd koeler en het zand uit de Sahara was er niet meer. Naarmate ze de Golf van Biskaje naderden draaide de wind meer naar het zuiden. Bredero gaf het bevel om zoveel mogelijk van dit voordeel te profiteren en op ieder schip werden zeilen bijgezet. Op een avond, tijdens het eten vertelde Lambert tegen Richter dat ze nu in de Golf zaten. ‘Hoe weet u dat’?

‘De Golf is een soort wastobbe. De zeebodem loopt heel snel op waardoor de golven terugkaatsen. Bij westenwind is dat een ramp. Nu merk ik het aan de wijze waarop de golven tegen de boeg slaan.’

‘Uw ervaring is van groot belang voor ons heb ik gemerkt. Zult u altijd deze route varen?’

Lambert vertelde over zijn reizen over de hele wereld en over de laatste jaren. ‘Dit is de laatste tocht van de Pelikaan. Hij zal gesloopt worden omdat het volgens de Compagnie te duur wordt om hem in de vaart te houden. Als hout voor de bouw schijnt hij meer op te leveren.’

‘U bent daar blijkbaar niet zo blij mee.’

‘De Pelikaan is een verouderd schip maar doet het nog goed. Ik ben geen rekenmeester maar ga ervan uit dat de heren weten wat ze doen. Ik maak me meer zorgen om de ideeën betreffende de escortering. Alle nieuw te bouwen koopvaarders worden zwaarder bewapend. Dezelfde rekenmeesters zeggen dat die verandering een heleboel kosten gaat besparen en daar heb ik mijn twijfels over. Met een paar kanonnen meer aan boord red je het niet. Spiegelschepen en fluiten blijven logge, slechte zeilers. Je kunt er niet snel mee uit de linie, toeslaan en weer snel terug.’

‘Maar met uw betere tuigage en zeilen zou dat toch kunnen verbeteren?’

‘Niet bij de schepen zoals die nu gebouwd worden. Alles voor de koopvaardij is gebaseerd op volstouwen met zoveel mogelijk handelswaar. Alle nieuwe oorlogsbodems zijn gebaseerd op zoveel mogelijk kanonnen. Maar het zijn allemaal wastobbes op het water. Ik zou er niet mee kunnen zeilen. Zeeslagen win je met zeilen, mijnheer, met positie kiezen en met laveren. Op het goede moment schieten, op het goede moment enteren en op het goede moment wegwezen. Let op m’n woorden mijnheer, we gaan de Spanjool achterna wat de zeevaart betreft. Onze kennis over scheepsbouw gaat ten onder aan de jacht op meer gewin.’

‘Een bonte bewering m’n beste,’ zei Richter met een zuur gezicht. ‘Ik deel uw pessimisme niet.’

‘Er komt een moment dat we de vloot nodig hebben, mijnheer Richter. Dan missen we de schuiten en mensen die kunnen zeilen.’

‘Wel, ik maak me daar minder zorgen over dan u. Ongetwijfeld zult u ook anders denken als u over een tijdje uitvaart met een mooi nieuw schip.’

‘Dat zal niet gebeuren, dit is mijn laatste tocht, ik houd het voor gezien en ga werk op de wal zoeken. De Compagnie mag me overal naar toe sturen maar ik ga niet varen op een wiebelende wastobbe, laat staan dat ik de vijand ermee te lijf ga. Ik heb al heel wat maten gesproken. Een nieuw schip kregen ze. Maar het was van goedkoop waaibomenhout en niet de beste scheepsbouwers krijgen de orders maar de goedkoopste. Als je op een schip zit en het stormt of je moet de vijand ermee te lijf wil je het beste materiaal, mijnheer. Een schuit moet dan doen wat jij wilt, net als een geweer of een kanon. Als je gaat merken dat het allemaal goedkoper moet vind ik het best maar ik zoek dan wel een andere betrekking.’

Richter was aangeslagen, het leek hem dat het verlies van dergelijke officieren ook een verlies voor de Compagnie zou zijn. Hij nam zich voor om dit gesprek te notuleren en later binnen de raad van bestuur te toetsen.

‘Waarom noemt men u eigenlijk altijd, schipper? Ik meen te weten dat u bevelhebber over het escorte bent, is “opperschipper” niet gepaster?’

‘Wij hebben geen schipper meer aan boord. Ik doe dat werk erbij en ik vind dat het ook prima kan in deze omstandigheden.’

‘En goed voor de compagnie, u bespaart kosten. Dit zou dus ook op de andere schepen kunnen.’

‘Absoluut niet!’ zei Lambert scherp. ‘Wij hadden een zeer goede schipper die is gestorven op de reis naar de Kaap. Het feit dat ik het er nu bij doe en ook de mannen een deel voor hun rekening nemen wil nog niet zeg-

gen dat zoiets overal kan. Het schip waarop u zich bevindt is in veel opzichten uniek. Wij varen al lang met elkaar. Allemaal waren we al eens gewond, heldhaftig en bang. Wij hebben niets meer te verbergen voor elkaar. Daarom kan ik het me permitteren om de touwtjes hier iets te laten vieren op de rustige momenten. Ik weet dat u in het begin openlijk hebt getwijfeld over de discipline aan boord. Als het er om gaat is er weldegelijk discipline op deze schuit. De mannen weten wanneer de spanning even van de boog mag en wanneer ze de bevelen onvoorwaardelijk moeten uitvoeren. In dit geval durf ik te beweren dat ik over de beste bemanning beschik van alle oorlogsbodems in de Republiek.'

Weer was Richter uit het veld geslagen en hij veranderde van onderwerp. 'Sinds het gevecht kan ik niet meer goed in slaap vallen, iedere keer weer gaan m'n gedachten naar de spanning toe die ik destijds voelde, is dat verklaarbaar?'

'Zeker, het komt veel voor bij rekruten en adelborsten. U hebt voor het eerst in uw leven de dood zien grijnzen. U hebt gewonnen, heroïek noemt men dat, zoiets gaat gepaard met euforie. Dit is iets heel anders dan een succesvolle transactie of geldelijk gewin. Dit is een gevoel dat alleen soldaten en zeelieden gegund is, gewoon een kwestie van leven of doodgaan.'

Het klonk aannemelijk en Richter was opgelucht. In de nachten die volgden ebden de spanningen weg. De dagen werden gevuld met routine-handelingen en een enkele keer was er wat te beleven als er oefeningen waren. Lambert wilde de draagwijdte van de kanonnen kennen aan loefzijde als het schip sterk helde aan de wind. Er werd gemeten en allerlei gegevens werden genoteerd. Gideon Richter kreeg een andere mening over de bemanning en de Pelikaan. Hij moest binnen de heren zeventien duidelijk zien te maken dat er anders gerekend moest worden. Dit soort mannen hadden grote waarde voor de Compagnie en het zou niet slecht zijn om naar hun ervaringen en bevindingen te luisteren. Het leek hem dat ze geen onredelijke wensen hadden, hij had ze nooit horen klagen over geld. Op een dag vroeg hij aan Lambert Lorentz of het mogelijk was om eens wat aandacht te mogen besteden aan het zeilen maken en het timmermanswerk. Lorentz begreep dat Richter zich verveelde en stond daarin toe onder voorwaarde dat hij de bemanning eerst zou toespreken bij het appél.

Tijdens het appél gaf hij aan dat de heer Richter zich met een aantal praktische zaken bezig wilde gaan houden. Niet uit persoonlijke interesse maar om een volledig rapport te kunnen schrijven over de behoeften van

de vloot. Direct daarna vroeg Richter waarom dit zo gebracht werd door de schipper.

‘Als je te amicaal met ze wordt verlies je respect, mijnheer Richter. Dit zijn prima kerels, maar jouw wereld en jouw waarden en normen kennen ze niet. Wandel lekker rond en laat de handjes wapperen maar laat zien dat je ver boven ze staat. Ze hebben nooit geleerd om met figuren zoals jij om te gaan, neem ze dat niet kwalijk.’

Gideon Richter werd in de dagen die volgden overstelpt met verhalen en informatie. Aanvankelijk koste het hem moeite om zich tussen het scheepsvolk te begeven, maar gaandeweg leerde hij deze eenvoudige ruwe mannen beter kennen. In deze omstandigheden merkte hij ook dat de discipline op dit schip weldegelijk aanwezig was. Lambert Lorentz had een stadium bereikt dat buiten het bereik lag van de procedures. Bij deze groep was een onderlinge controle die gevoed werd door het feit dat men te afhankelijk van elkaar was om ruzies uit te vechten. Men kon zich gewoon geen slechte onderlinge verhoudingen permitteren. Het bracht de dood dichterbij in storm of strijd. Hij schreef er veel over in zijn dagboek. Menig avond die hij samen met Lambert doorbracht werd gevuld met gesprekken over de koopvaardij en de handel. Als ze samen waren werden ze amicaal en spraken elkaar bij de voornaam aan.

‘Wat zijn nou de belangrijkste mensen aan boord?’

‘De stuurman is het belangrijkste, die kan de kaarten lezen en hij bepaalt hoe er gevaren moet worden. Zonder een goede stuurman verzuip je niet maar je komt nergens. Hij bepaalt ook hoe de lading gestouwd moet worden zodat hij weet hoe het schip reageert bij wind en golven. Bovendien kan een stuurman de schipper vervangen. Dan krijg je een aantal officieren die in mijn ogen allemaal vervangbaar zijn. Mannen die niet of moeilijk te vervangen zijn, zijn de kok, de oppertimmerman, de hoog bootsman en de chirurgijn. Een goede kok zorgt voor een tevreden bemanning, een goede timmerman houdt ons schip bij elkaar, een goede hoog bootsman zorgt dat de bemanning doeltreffend reageert op de bevelen en een goede chirurgijn repareert en verzorgt de mannen. Hier aan boord hebben we een chirurgijn die medische kennis heeft. Hij is geen barbier meer die het beheer over de messen en scharen heeft, dat doet een ander. De hoog bootsman schreeuwt de hele bende bij elkaar als het weer link wordt. Dan wordt het moeilijk. Als de stuurman wil wenden moet er wel op tijd aan de schoten worden getrokken, anders komt je schip dwars op de golven te liggen, dan ben je er geweest, mijnheer. Als laatste hebben we nog de provoost. Hij handhaaft de orde en tucht aan boord. Een

goede provoost kan het verschil maken tussen een mooie tocht en een helletocht. Als een provoost eerlijk en rechtvaardig is blijft de bemanning rustig. Als ik weinig merk van de aanwezigheid van de provoost is het een goeie.'

De vloot kwam weer in gevaarlijker gebied. Ze hadden nog niets gezien of gehoord van de Vitesse en wisten niet hoe de Britten op schepen uit de republiek zouden reageren. De kapers en zandbanken bij Duinkerken waren een bekend gevaar. Op een avond, tijdens het eten, spraken Gideon en Lambert over deze zaken.

'De hele dag heb ik een spanning gevoeld en jij bent ook anders Lambert.'

'Morgen komen we in het gebied van de kapers. De wind staat goed voor ons maar we zijn een zeer aantrekkelijke prooi, het zal er om gaan spannen.'

'Reken je nog op hulp'?

'Ik reken nergens op, ik hoop het, maar ik ga er niet van uit.'

Er werd maar weinig geslapen in die nacht. Gideon lag op zijn slaapbank en hoorde doorlopend mensen op het dek en gepraat. Al voor dat het licht werd liepen de mannen extra wacht en was het kraaiennest bemand. Na wat meelpap en biscuit te hebben gegeten, liep Gideon naar het dek. De brug was bemand met de stuurman en enkele officieren. Er werd gepraat over de te volgen koers en geseind naar Bredero. De Pelikaan voerde het konvooi aan en veel mensen tuurden, met of zonder kijker, de horizon af. Er hing een nog sterkere spanning aan boord dan de vorige dag. Later in de ochtend kwam het alarm uit het kraaiennest. 'Bakboord, drie schuiten!'

Lambert riep naar de man in het kraaiennest. 'Kunt u wat zien, mijnheer?'

'Hoog opgetuigd, schipper, ik zweer 't je waar, het zijn fregatten.'

'Blijf kijken, ik wil alles horen.'

Gideon vroeg aan Lambert: 'Kapers?'

'Nee, kapers uit Duinkerken werken met grotere groepen van kleine schuiten. Dit zijn Fransozen, Hollanders of Britten.'

De fregatten kwamen in zicht voor de vloot, ze hadden hun koers gewijzigd en voeren nagenoeg parallel met hen. Na verloop van tijd werd duidelijk dat ze iets meer stuurboord hielden, ze kwamen langzaam dichterbij. 'Het zijn Britten,' werd uit het Kraaiennest geroepen en Lambert gaf zijn bevelen.

‘Drie beschermers aan de kant van de Brit, hoog en laag naast het konvooi. Begin maar met seinen.’

Als er kapers zouden komen, zouden ze van de andere kant komen en moesten ze snel kunnen wenden.

‘Zouden de Britten ons aanvallen?’ vroeg Gideon.

‘Onwaarschijnlijk’ antwoordde Brecht.

‘Met z’n drieën beginnen ze niet veel tegen ons. Het wordt link als er nog een stel bijkomen.’

‘Maar de Britten zijn ons toch goedgezind? We drijven toch veel handel met elkaar en we vechten toch samen tegen de Spanjaarden?’

‘Buit is buit, iedereen droomt om de Spaanse zilvervloot te kapen maar retourvloten uit de Republiek worden ook steeds aantrekkelijker. Vriend of vijand, als je zo’n konvooi als ons pakt, is je kostje gekocht mijnheer. Bovendien is het soms niet bij te houden. Jullie maken daar in Amsterdam amok op niks af. Een tijd geleden praaiden we een Brit. Ik zat, samen met onze schipper, rum te drinken met de Britse schipper en stuurman. We wisselden berichten uit en toen bleek dat we in oorlog met elkaar waren. We hebben eerst onze rum opgedronken en nog wat handelgedreven. Daarna hebben we elkaar de oorlog verklaard en voeren we ieder een andere richting uit. Morgen komen we elkaar weer tegen om samen tegen de Fransoos of Spanjool te vechten, mijnheer. Door al dat gedoe hebben we onze eigen wetten.’

Weer kwam een alarm uit het kraaiennest. ‘Meer schepen achter de drie, aan loefzijde, ik tel er acht!’

Gideon keek schuin achter de naderende fregatten en zag de zeilen opdoemen. De Pelikaan verlegde haar koers om eerder bij de drie fregatten te komen dan de rest van het konvooi. Gideon keek vragend naar de stuurman maar die knikte geruststellend.

‘Als ’t hommeles wordt zijn wij er het eerst bij, mijnheer.’

De tamboer werd geslagen en het schip werd klaar gemaakt voor het gevecht. Gideon trok zijn kuras weer aan en meldde zich bij de konstabel. ‘Houdt uw kuras aan, maar dit wordt een ander gevecht, mijnheer. We gaan zeilen en schieten, enteren is er vooralsnog niet bij.’

Vanaf de brug klonken de bevelen van Lambert en Brecht door elkaar. Brecht liet via de hoog bootsman horen welke zeilen getrimd moesten worden. Lambert riep zijn bevelen naar de bemanning van de kanonnen. De fregatten hadden meer snelheid dan de Pelikaan, maar dat was ook de bedoeling. Op het juiste moment gooide Brecht het roer om en de Pelikaan begon sterk te hellen. Op dat moment werden de kanonnen afge-

schoten. De reikwijdte werd hierdoor vergroot en de kogels spatten dicht bij de drie Britse fregatten in het water. De Pelikaan nam haar oude koers aan en er werd zeil bijgezet. Gideon was met stomheid geslagen, de Pelikaan maakte zich gereed om drie fregatten aan te vallen. Hij keek verbaasd naar de konstabel en die kon uit de blik van Gideon diens gedachten raden.

‘Een brutaal mens heeft de halve wereld, mijnheer. Wij willen wel een robbertje vechten, de Brit moet maar beslissen of ze mee willen doen!’

Twee andere Hollandse oorlogsbodems maakten zich los van het konvooi en wachtten de acht schepen op. De spanning steeg, iedereen wist dat dit eerder bluf was dan ware kracht. De Britse fregatten minderden zeil. Het was duidelijk dat ze een smaldeel wilden gaan vormen met de acht schepen achter hen. Daarvoor moesten ze eerst overleggen. Meteen verlegden de twee schepen uit het konvooi hun koers en gingen dicht achter de Pelikaan varen.

‘Wat gaat er nu gebeuren?’ vroeg Gideon.

‘Ze gaan daar beraad houden,’ antwoordde de konstabel. ‘Door het schietwerk van de Pelikaan zijn ze misschien geschrokken van de reikwijdte van onze kanonnen. Ze twijfelen, de Pelikaan kan hun eerder raken dan zij ons. Die vlakkeren zeilen werken goed maar als ze zouden weten dat alleen de Pelikaan daardoor verder komt is het gedaan met ons.’

‘Dus de Britten zouden ons aanvallen?’

‘Reken maar mijnheer, buit is buit! De tijd werkt in ons voordeel, we komen steeds dichterbij huis en ik zie nog steeds geen kapers.’

De Britten vormden een gesloten linie die op gepaste afstand van de retourvloot voer. Gideon klom de trap naar de brug op en ging bij Brecht en Lambert staan. ‘Wat denken jullie dat ze doen?’

‘Krijgsberaad mijnheer,’ antwoordde Brecht. ‘Eén troost, als kapers dit zien blijven ze uit de buurt. Die gaan niet met Britten én Hollanders tegelijk in de slag.’

‘Hoe kunnen de Britten ons nu aanvallen, het zijn onze bondgenoten,’ mopperde Gideon.

Lambert had een kort antwoord.

‘Eén incident over te hoge havenbelasting of een dwaze actie van de Spanjool kan tot zoiets leiden. Wij zijn ook niet zulke lieverdjes in de gebieden waar u vandaan komt. Soms is het helemaal niet duidelijk wie vriend en wie vijand is. Daarom schieten we ook altijd maar eerst als waarschuwing.

Die Britten zijn een stel verdraaid goede zeelui en ze zijn veel beter bewapend dan wij. Ik heb ze liever niet te dicht in de buurt.'

Er kwam een onduidelijke kreet uit het kraaiennest. Nog voor Lambert kon roepen wat bedoeld werd klonk er gebulder van kanonnen. Iedereen keek naar de richting van waar het geluid vandaan kwam en zag de zeilen aan de horizon. Er werd gejuicht op alle schepen. Gideon begreep het in eerste instantie niet en vroeg om uitleg. Brecht antwoordde: 'Dat zijn Zeeuwen, mijnheer. Dat zien we al van ver aan de manier van varen en aan de koers. Kapers kunnen nooit uit die hoek komen en Britten beginnen niet nu al te schieten.'

De Britten verlegden hun koers naar het westen en voeren weg van de retourvloot. Het Zeeuwse eskader zwenkte naar het oosten, kwam naast de vloot uit en minderde zeil. Een klein jacht voer direct naar de Pelikaan toe. 'De Vitesse,' zei Lambert opgelucht.

Gijs ter Berge stond met een brede grijns op de voorplecht toen de Vitesse naast de Pelikaan voer. Hij liet zich aan boord hijsen en liep de brug op. 'Daar waren we net op tijd, schipper.'

'Je was te laat schelm,' zei Lambert met een glimlach. 'Zeker eerst nog even te passagieren geweest in Middelburg of Vlissingen? En wie hebben we als grote beschermer?'

'We zijn belangrijk schipper. Piet Heyn voert dit eskader aan en jullie zijn uitgenodigd om vanavond bij hem te dineren.'

'Dat is een grote eer, mijnheer Richter,' zei Lambert. 'Piet Heyn is een bevelhebber waar onze vijanden het liever niet mee aanleggen.'

Bredero, Richter en Lorentz zaten die avond bij Piet Heyn aan tafel en berichtten over de Oost en hun reis. Heyn was een corpulente man, hij praatte eenvoudig en al snel ging het over de zee. Hij wilde alles van Lorentz weten over de kracht van de eventuele vijanden en hun aantallen. Richter vroeg later aan Heyn of er nog iets te melden was van het thuisfront. 'Het gaat slecht met de prins. Sinds hij het slagveld heeft geruild voor de politiek is z'n gezondheid achteruitgegaan. Maar nog steeds marcheren de soldaten kriskras door het Sticht. De oorlog duurt voort heren. We hebben de Spanjool er nog steeds niet onder. Ze houden koppig vol, net als wij.'

'Wordt het geen tijd voor een duurzaam bondgenootschap met de Engelsen?' vroeg Richter.

'Bondgenootschappen aan m'n zolen meneer,' snoof Heyn. 'We hebben de Fransen al te vriend gehad en ook de Britten. Ze zijn allemaal uit op eigen gewin en laten hun adellijke neven en nichten trouwen met elkaar

zodat er over twintig jaar weer nieuwe ingewikkeldheden zullen zijn die met oorlog en vergiftiging opgelost moeten worden. Nee meneer, geef mij maar een paar schepen en een eerlijk gevecht op zee. We moeten onze vijanden raken in hun beurs, dan zullen ze wel anders kraaien.'

De rest van de avond werd gepraat over politiek en krijgsvoering. Er werd behoorlijk veel wijn gedronken, teveel voor de meesten, Piet Heyn bleek geen maat te kennen. Terwijl de anderen het schip verlieten en zwaar aangeschoten hun slaappleatsen opzochten stond Heyn hen uit te zwaaien met een kroes in zijn handen.

Het resterende deel van de reis verliep zonder incidenten. Een deel van de vloot ging in Enkhuizen voor anker, de rest voer door naar Amsterdam.

De Pelikaan legde, samen met de meeste spiegelschepen aan bij de Texelse Kade. Er stond veel volk te wachten en veel mannen zagen hun vrouwen en kinderen na jaren weer terug. Geliefden vlogen elkaar in de armen en de zakken met post zouden snel geleegd worden. Voor Gideon Richter was een afvaardiging van de heren zeventien gekomen, een grote eer. Hij werd ontvangen als een held en beladen met geschenken. Al deze aandacht verraste hem op een prettige manier. Het hoofd van de afvaardiging, Bertrand Eelbrik roemde zijn verdiensten voor de Compagnie in Batavia en hoopte dat hij nog veel zou kunnen bijdragen met wijze adviezen in Amsterdam. Dit zette Gideon Richter meteen aan het denken, hij wist niet beter of hij zou deel gaan uitmaken van het bestuur. Voordat hij in zijn koets stapte werd hij aangehouden door Lambert Lorentz. Met zijn plunjezak op zijn schouder stak hij de hand uit naar Gideon. 'Het ga u goed, mijnheer Richter, ik zwaai af en zal u niet meer zien.'

Gideon gaf Lambert een warme handdruk. 'Ik hoop dat uw wensen uitkomen, schipper Lorentz. Ik heb genoten van de dagen bij u op de Pelikaan en er veel van geleerd. Wat gaat u nu doen?'

'Ik ga in de Zaanstreek wonen en eerlijk werk op de wal zoeken.'

Hij draaide zich om en verdween in de menigte. Gideon stapte in de koets en werd naar het beursgebouw gereden. Bertrand Eelbrik was daar al gearriveerd en het onthaal was groots. Gideon Richter deed zijn verslag en werd wederom bejubeld. Nu door alle aanwezige heren. Zijn heldendaden aan boord van de Pelikaan werden geroemd en de aanbevelingen van gouverneur Jan Pieterszoon Coen uit Batavia waren al eerder binnengekomen. De volgende dag besprak hij zijn toekomst bij de Compagnie met Bertrand Eelbrik.

‘In de komende twee jaar ga je ons adviseren over de kansen en de producten. In dezelfde periode willen wij dat je ook recht gaat doceren op de universiteit van Leiden. In het derde jaar neem je deel aan al onze bijeenkomsten, deels als secretaris. Jij zult Lutger Reinards opvolgen binnen de Heren Zeventien. Maar eerst ga je naar je nieuwe landgoed. Hier in Amsterdam is je een ingerichte koopmanswoning toegewezen op de Keizersgracht. Maak alles in orde op je landgoed en zoek een goede vrouw die je de komende jaren kinderen geeft en je terzijde staat. Diverse partijen willen je graag leren kennen maar kies geen dame uit de adel. Kies een sterke deerne uit handelaarskringen, dat zijn de besten.’

De volgende dag reed Gideon Richter naar zijn landgoed, een lange reis. De hem toegewezen secretaris, Albrecht de Meeuw, reisde mee. In Leiden had Albrecht zijn rechtenstudie gevolgd en hij had de hoop om uitgezonden te worden door de compagnie. Overal zag hij kansen om zijn fortuin te verdienen maar uiteindelijk sprak het westen hem het meeste aan.

‘Dan moet je toch een betrekking binnen de WIC vinden, beste Albrecht,’ zei Gideon.

‘Daar ga ik me ook mee bezig houden als ik er rijp voor ben. Eerst wil ik heel veel van u leren. Ik ben al tweemaal op uw landgoed geweest, meester Richter. U bent een bevoorrecht mens. Het ligt aan de Merwede, dicht bij Dordrecht. Een prachtig stuk land tussen de IJsselmonde en de Biesbos. Wij zullen vanavond overnachten in Gouda en morgenavond aankomen. Ik heb verblijf voor u geregeld in Dordrecht. Van daaruit kunt u uw landgoed inspecteren en afspraken maken met een bouwmeester en kwartiermakers.’

Gideon keek naar buiten, op de weg van Amsterdam naar Gouda waren overal sporen te zien van de oorlog. Het land was kaal, paupers liepen langs de weg en probeerden wat bij elkaar te bedelen. Het ging de goede kant op met de handel, dat was te zien en te merken in veel Hollandse en Zeeuwse steden. In de door oorlog en roof geteisterde achterlanden van de jonge Republiek zag het er heel anders uit.

‘Hoe staat het met de oorlog? Wat kan ik verwachten op mijn landgoed?’

‘Er is nu veel verschil tussen het noorden en zuiden. De regering wil het zuiden koste wat het kost behouden, het liefst tot en met Brussel. Deze landen zijn nu vrij van plunderingen en roverij. Maurits laat z’n legers steeds minder marcheren en Spinola zit ook niet te wachten op grote veldtochten. Beide missen de middelen om een beslissende slag te winnen.’

Zo werd er tijdens de tocht veel gepraat over de oorlog en de spanningen binnen de Republiek. De adel speelde een steeds minder belangrijke rol in Holland en Zeeland. Al eerder hadden veel van hen zich verstopt op hun landerijen in de achterlanden en het sticht. Daar konden ze nog indruk maken bij de plaatselijke verpauperde bevolking. Maar uitgerekend daar laaide de oorlog soms het heftigst op waardoor de landerijen volkomen verarmd raakten. De regering had niets met de adel en liet hen verpauperen, ze hadden geen enkele waarde volgens de machthebbers. De Nederlanden waren een republiek en iedereen moest de handen uit de mouwen steken, ook de mensen met blauw bloed. Dat lukte de meeste baronnen, graven en jonkheren niet zodat de handelaren de machtposities van de adel innamen. Belangen waren veranderd en in het zuiden kon men zich nog steeds niet indenken dat een land kon bestaan zonder adel en vorst.

‘De regering werkt vaak onderhands samen met de handel om belangen af te stemmen en te beslissen over zaken als oorlog en vrede,’ besloot Albrecht zijn verhaal.

Zo was het landgoed bij Dordrecht ook in handen gekomen van de Heren Zeventien. Een verarmde graaf had het voor een belachelijk lage prijs aan speculanten van de Compagnie verkocht. Die wisten er wel raad mee en in dit geval werd het geschonken aan een persoon waar ze nog jarenlang profijt van zouden hebben. De komst van Gideon Richter op het landgoed was een onderdeel van een groter plan dat op hoger niveau was besproken. Door de nieuwe rijken landgoederen en heerlijkheden te schenken hoopte de regering dat de bevolking van de republiek weer hoop zou krijgen. In tegenstelling tot de adel zorgden de nieuwe rijken voor werk. Ze wilden hun geld besteden aan verfraaiing van hun bezittingen. Bouwvallen werden opgeknapt en er kwam orde terug in de straten. Meestal kregen de rijken land in het sticht, achter Utrecht. Gideon kreeg een groot landgoed in het zuiden van Holland maar daarbij kreeg hij ook een opdracht. Het landgoed lag volgens de heren op een strategische plaats. Min of meer tussen de concurrent Antwerpen, en het snel groeiende Rotterdam. Gideon Richter zou, tijdens zijn verblijf op zijn landgoed, regelmatig kijken naar de ontwikkelingen in dit gebied met haar vele delta's en rivieren. Veel deskundigen beweerden dat dit land zich erg goed leende voor een grote haven, beter dan Enkhuizen en Amsterdam.

Eerst had Gideon zich enkele dagen beziggehouden met jachtopziener Herman Kalker en met enkele ambtenaren uit 's Gravendeel. Het beheer,

de grensbepaling en afbakening moesten geregeld worden. Er zouden kundige mensen aangesteld worden om het landgoed te beheren. De plaatselijke overheid zou voor huisvesting van deze mensen zorgen. Met Herman Kalker en bouwmeester Jacob de Rooy werden de plannen gemaakt. Eén landhuis zou worden gerestaureerd en de dienstwoning worden van Herman Kalker. Gideon hoorde van Jacob de Rooy dat er onlangs een stuk grond was drooggevallen met daarop de resten van een oude burcht. 'Dit is verdrongen land uit de tijd van St. Elizabeth vloed, zo'n twee eeuwen geleden, dat heb ik laten uitzoeken. Het peil van het water is daar gezakt en zal laag blijven. De polderjongens en dijkbewaking graven maar door. Het ziet er nu mooi uit, u zou het moeten bekijken. Als de plek u aan staat zouden we een sterke fundering hebben voor uw landhuis.'

Met een koets reden ze over de oude weg naar de ruïne. Het landschap was nog kaal, na tweehonderd jaar water was dit weer jong land. Er waren sporen van een ommuring en er was ooit een kade geweest aan de rivier die nu honderd voet verderop stroomde. Oude verrotte paalresten getuigden hiervan. Van het gebouw zelf was niets meer over. Muren waren ingestort en tussen het puin groeiden de eerste planten en boompjes. Enigszins treurig bekeek Gideon deze resten.

'Zonder twijfel, dit is de beste locatie maar het zal een groot werk worden om hier iets passends op te bouwen. Meester Jacob, denkt u dat hier nog iets van te maken valt?'

'De oppervlakte is groot. Dit kasteel moet ooit eens een bolwerk van formaat zijn geweest. Ongetwijfeld is de fundering intact. Ik zou kunnen beginnen met de afvoer van de resten. Dan zou ik metingen kunnen doen en een ontwerp maken nadat u mij uw wensen en eisen kenbaar hebt gemaakt. Ik kan u op voorhand zeggen dat de kosten aanmerkelijk lager zullen uitvallen als we op een bestaande fundering kunnen bouwen.'

'Dat is een goed idee, is er niets bekend in de archieven over deze resten? Ze intrigeren me.'

Meester Jacob dacht even na en zei: 'Vermoedelijk zal er informatie zijn in Utrecht. Verder denk ik dat alleen in de kloosters en abdijen in de omgeving iets te vinden zal zijn, misschien in Dordrecht zelf. We weten hoeveel er, door de jaren heen, is vernietigd en geroofd. De monniken konden veel kronieken en boekwerken redden. Daar zal nog wel iets te vinden zijn over dit land met deze burcht.'

'Ik zal morgen naar Leiden vertrekken en daarna in Amsterdam wonen. Ik verwacht van u, meester Jacob, een ontwerp en matenplan, straks zal

ik mijn eisen opsommen. Albrecht, van jou verwacht ik dat je te Utrecht en in de omgeving navraag doet over de historie van dit gebied, speciaal de resten van dit kasteel hebben mijn bijzondere belangstelling. Ik wil weten wie hier hebben geleefd. Daarna kom je terug naar Amsterdam en je rapporteert je bevindingen dan aan mij.'

Gideon liep over de resten van de kade. Verderop zag hij een smalle rivier stromen. Hij draaide zich om en zag de muurresten van het oude kasteel. Hij probeerde zich voor te stellen hoe hier, lang geleden, mensen op deze kade hadden gelopen, hun schepen hadden aangelegd en hoe hier handel werd gedreven en verhalen werden uitgewisseld. Het bleef hem intrigeren, hij had het gevoel dat deze resten erg oud waren. Eeuwen hadden de resten onder de waterspiegel gelegen. Gideon Richter nam de beslissing, op deze plek moest zijn landhuis komen.

De zoektocht van Albrecht de Zeeuw

Albrecht was niet gelukkig met de opdracht van zijn werkgever. Hoewel hij een goed gevulde beurs had en alle tijd kreeg, wilde hij liever snel terug naar Amsterdam. Hij had gemerkt dat meester Richter een veeleisende werkgever was, reden genoeg om dit onderzoek grondig aan te pakken. In Gouda zocht hij uit waar de kloosters en abdijen in de omgeving stonden. Met die gegevens bepaalde hij zijn route en legde hij nauwkeurig vast waar hij was geweest en met wie hij had gesproken. Alles wat het vermelden waard was noteerde hij. Na verloop van tijd kreeg hij steeds meer plezier in zijn zoektocht. Hij sorteerde zijn gegevens op ouderdom en kreeg een steeds betere indruk van de geschiedenis van het gebied. In de stadsarchieven was niets bewaard gebleven. Geen oude prenten of brieven en geen verwijzingen. Na meer dan een maand speurwerk meende hij dat zijn verslag compleet was. Hij reisde terug naar Amsterdam en meldde zich bij Gideon Richter.

'Vertel wat je bent tegengekomen.'

'Flarden, meester Richter,' begon Albrecht. 'In de stadsarchieven is niets meer terug te vinden. In de kloosters heb ik enkele zaken gevonden. Er bestaat een wandtapijt in een klooster dat nog stamt van voor de komst van de Bourgondiërs. Het is in 1287 geweven in opdracht van een baron

die een kasteel bezat in de buurt van Gorcum. Daar is het kasteel reeds in vervallen staat afgebeeld. Wat de kronieken betreft zal ik beginnen bij het oudste verhaal. Hier is sprake van een zekere heer Dagbold die hertog was in dit gebied in het jaar 614. Een kundig bestuurder die een handelsnederzetting ondersteunde en liet uitgroeien tot een nijvere stad. Bij de koning der Franken had hij veel aanzien. Er wordt vermeld dat hij direct afstamde van een Romeinse dux. Het is echter de vraag of dit klopt, in die dagen werden veel oude legenden opgeschreven door de monniken, ik kon nergens anders soortgelijke beweringen ontdekken. Helaas wordt de naam van de Romeinse dux nergens genoemd. Aan het begin van de zevende eeuw kende het kasteel haar hoogtepunt, veel beroemde mannen uit die tijd bezochten heer Dagbold. Later komt een verhaal over het verval. We leven dan in het jaar 887. Zowel de burcht als de nederzetting blijven gevrijwaard van plundering door Friezen en Noormannen. Dat wekt woede op bij de bewoners van omliggende steden en nederzettingen, men beschouwt de bewoners van de burcht als handlangers van de Friezen en Noormannen, de nederzetting wordt een “roversnest” genoemd. Verschillende aanvallen en plundering vinden plaats. Nog erger zijn de veranderingen van de loop van rivieren. Na de zoveelste overstroming trekt iedereen weg. Vermoedelijk naar wat nu Dordrecht is. In die dagen heette het “Thuredrith”. Al eerder was de macht minder geworden bij de nazaten van hertog Dagbold. Het waren favorieten van de Merovingische koningen. Toen de Karolingers aan de macht kwamen raakten ze uit de gratie en werden overgelaten aan hun lot, andere edelen kregen meer privileges. Door al deze tegenslagen verdween het geslacht in de anonimiteit. Hun namen en het kasteel komen terug bij een opstand tegen hertog, Anton van Bourgondië. Samen met enkele andere edelen spanden ze samen om de Bourgondische macht te breken. Hertog Anton is met zijn leger door deze gebieden getrokken om de verschillende opstandige edelen te tuchtigen en te onteigenen. Het verwaarloosde kasteel stond aanvankelijk leeg. Later heeft een zekere baron Wiggerd van Koudenade hier nog korte tijd zijn intrek genomen totdat hij in een gevecht werd gedood. Het kasteel werd kort daarna gedeeltelijk afgebroken voor bouw materiaal op andere plaatsen. Er is nooit meer naar het kasteel omgekeken totdat het land verdween tijdens de St. Elizabeth vloed in het jaar 1421.’

‘Een interessante geschiedenis, Albrecht.’ Graag zou ik het wandtapijt willen hebben. Zorg voor de aankoop of voor een goede meester die het kan naschilderen.’

Gideon was tevreden over het werk van Albrecht. Daarom liet hij de aantekeningen van zijn jonge secretaris bewerken en inbinden. Op het leren kaft stond: *“Den voorgeschiedenische van den huize Dagboldswik.”*

Dagboldswik, zo wilde hij zijn nieuwe villa noemen. Hij had een opsomming gemaakt van de kamers die in zijn landhuis moesten komen. Deze lijst was per bode naar bouwmeester Jacob gestuurd.

Gideon Richter voelde zich veel meer op zijn plaats in de Republiek dan in een kolonie. Binnen twee maanden had hij zijn werk in Leiden voorbereid en aan Albrecht opdrachten gegeven om boeken te bezorgen voor de studenten. Regelmatig werkte hij in Amsterdam waar hij overleg had met belangrijke mensen van de Compagnie. Ook had hij een keuze gemaakt voor een echtgenote. Gerdina van Sweringen was zeker de mooiste niet van de kandidaten, maar ze was meegaand en de dochter van een steenrijke Joodse houthandelaar die zijn kapitaal had verdiend met handel op Zweden en Rusland. Alle partijen waren tevreden en hun verloving zou binnenkort worden aangekondigd.

Gideon had steeds meer redenen om gelukkig te zijn. Een goede vrouw, respect en waardering, een leerstoel in Leiden, een groeiend vermogen en een zekere toekomst. Toch lag hij nog vaak gedurende de nachten te denken aan de reis met de Pelikaan. In zijn reisverslag had Schipper Lambert Lorentz melding gemaakt van het heldhaftige gedrag van Gideon. De Vitesse was destijds vooruitgezeild en dat nieuws meegenomen. Daarom werd hij destijds als een held onthaald. Enigszins overdreven, vond Gideon. Toch had het hem geholpen, zijn opdrachtgevers waren onder de indruk. *Ik bezit veel talent en ben een succesvolle handelaar. Ongetwijfeld zijn er veel meer goede handelaren. Ik kon me onderscheiden door die situatie.*

Hoe anders had het kunnen gaan als hij gewond was geraakt, hoe dicht was hij daar bij de dood geweest, hoe groot waren zijn spanningen geweest over het weer en de kracht van mogelijke vijanden. De verhalen van Lambert Lorentz en zijn mannen deden hem beseffen dat het leven niet alleen uit handel en winst bestond. Soms leek zijn huidige leven saai. Nooit meer zou hij de sensatie van strijd of storm voelen. Hoe was het toch mogelijk dat hij mensen benijdde die bijna onder aan de maatschappelijke ladder stonden? Het liet hem niet met rust en hij besloot zijn mentor, Bertrand Eelbrik eropaan te spreken. ‘Ik verlang beslist niet terug naar een leven in een kolonie,’ zei hij tegen Bertrand. ‘Maar op de terugreis beleefde ik enkele avonturen die me bijgebleven zijn. Soms heb ik het gevoel dat ik iets mis en in een saai leven terechtkom.’

‘Laat het maar over je heen gaan, meester Richter. In de Oost heb je al bewezen dat je niet wars bent van een avontuur. Jij behoort juist tot het soort mannen die de Compagnie groter moet maken. Je had je juridische kennis en handelskennis al. Gebruik je avonturen ook als je doceert en wakker iets aan bij die jonge mensen. Vertel over je avonturen op zee. Twijfel openlijk aan onze stoffige wijsheden en maak die jongelingen nieuwsgierig. Zet de rekenmeesters onder druk en laat ze ook echt rekenen. Niet zij maken de Compagnie groot. Ik heb goed geluisterd hoe je sprak over mannen als Bredero en Lorentz. Die zorgen voor onze belangen, te vuur en te zwaard. Je betoog is duidelijk, die mannen moeten we koesteren. Ten finale gaat het alleen maar om de winst, Gideon. Jij kunt de mannen die onze winsten veiligstellen op de juiste waarde inschatten. Jij bent de bestuurder van de toekomst. Bewandel het pad zoals ik je heb beschreven. Als God het wil zal je nog grote daden verrichten voor de Compagnie. We hebben jouw adviezen opgevolgd en kijken nu meer naar de kwaliteit van de schepen. Er bestaan nu procedures waarbij de gezagvoerders direct rapporteren aan ons over de kwaliteit van wapens en schepen. Beleef je avonturen opnieuw met je studenten. Zij zijn het die met hun kennis en nieuwsgierigheid nieuw land voor ons moeten winnen. Maak tijd vrij om kerels als Bredero en Lorentz te spreken, we kunnen heel veel van ze leren. We moeten ze niet zien als de mannen die het vuile werk opknappen. Zij vormen een belangrijke schakel in wat wij allemaal op papier zetten en bedenken.’

De ontdekking van meester Jacob de Rooy

Een boodschapper van meester Jacob de Rooy bracht Gideon nieuws over de vorderingen bij de bouw van zijn landhuis. Het meeste puin had men verwijderd. Meester Jacob had zijn laatste meetwerk en onderzoek verricht en een definitief ontwerp gemaakt. Hij wilde de goedkeuring van Gideon. Vanaf nu werd er gebouwd en konden bepaalde zaken niet meer gewijzigd worden. Meester Jacob wilde het definitieve ontwerp met Gideon bespreken op de plek waar gebouwd werd. Met zijn verloofde reisde hij naar zijn landgoed. Gerdina was verrukt bij het zien van de bossen en velden onderweg. De Merwede, die rustig door het land

stroomde, en de weidsheid van het land gaven haar het gevoel van vrijheid. Zij was opgegroeid in Amsterdam, een lieve, vlijtige vrouw die geen blad voor haar mond nam. Gideon was ingenomen met haar enthousiasme, ze zouden hier veel tijd samen doorbrengen. Meester Jacob was blij met de komst van Gerdina. 'De dames kunnen dan de stad bezichtigen terwijl wij ons aan het ontwerp wijden en beslissingen nemen over de te gebruiken bouwmaterialen. Als meester Richter tevreden is kunnen de dames zich buigen over de inrichting en de kleurschakeringen.'

Daarmee was het lot van Gerdina bezegeld. In zijn atelier liet meester Jacob de schetsen zien, Gideon was tevreden.

'Er moet nog één zaak geregeld worden voordat we kunnen beginnen met de bouw,' zei meester Jacob. 'Er bevindt zich een zeer oude crypte onder de bestaande vloer. Dat verwondert me niet omdat we nooit de resten van een kerkhof hebben gevonden in de nabije omgeving.'

Gideon liet hem zien wat Albrecht bijeen had gezocht en dat er sprake was van een oud geslacht en een ver verleden. 'Dat verklaart veel en we zullen daarom rekening moeten houden met een aanzienlijke graftombe. Technisch gezien is dat geen groot probleem maar u dient aan te geven wat er met deze oude tombe moet gebeuren. Ik raad u aan om daar snel over te beslissen. Binnenkort komen we in de fase dat de tombe toegankelijk zal zijn en er lopen hier nog steeds grafschenners rond. Er zouden beschadigingen kunnen ontstaan aan het nieuwe werk.'

'Hebt u al eerder met een dergelijk probleem te maken gehad?' vroeg Gideon.

'Regelmatig, veel villa's en landhuizen worden op oudere funderingen gebouwd. U hebt me echter uw navorsingen laten zien en nu blijkt dat deze burcht uitzonderlijk oud is. Ik maak mij geen zorgen over de draagkracht van de bestaande fundering. Mijn interesse is echter gewekt door het verhaal wat er achter zit. Deze plaats was al veel eerder bewoond dan ik ooit had gedacht. We spreken over de resten van een kasteel uit de zevende eeuw, bijna duizend jaar geleden. Dat komen we zelden tegen.'

'En daarom wil ik graag een blik werpen in de graftombe. We kunnen dit gewelf niet zomaar afdichten of ruimen zonder er meer over te weten,' meende Gideon.

'Ik deel uw mening, meester Richter. De kans is groot dat de tombe volledig onderwater zal staan, dit land heeft lang onder de waterspiegel gelegen.'

'Laten we dan eerst kijken hoe de situatie is.'

Juist toen ze aankwamen werden de laatste puinresten verwijderd en kwam de ingang naar de crypte vrij.

‘De opening was volledig afgedicht met metselwerk,’ meldde de voorman die toezicht hield op het werk.

In de vloerresten was een opening te zien waar meteen een steile trap begon. Gideon eiste dat hij als eerste naar beneden zou gaan waarna meester Jacob en timmerman Joost direct zouden volgen. Voorzien van lantaarns daalden ze af en kwamen in een grote kelder. Het metselwerk was in een goede staat. Twintig grote stenen tombes stonden verspreid opgesteld. De afdekplaten waren bewerkt, afbeeldingen en teksten. Gideon had gestudeerd in Leuven en het oude Latijn was voor hem geen beletsel. Hij las namen en jaartallen. Meester Jacob vulde de tijd met het inspecteren van de muren en het noteren van de materialen die waren aangewend. Gideon had alle grafstenen gelezen en notities gemaakt.

‘Vreemd, ik ben de naam, Dagbold, tegengekomen in de kronieken maar niet bij de sarcofagen. Ze zijn ook allemaal van doden die hier zijn bijgelegd tussen de negende en twaalfde eeuw. Zou hij op een andere plaats zijn begraven? Niet onder zijn eigen kasteel?’

‘Vroeger was het niet ongebruikelijk dat crypten werden geruimd, meester Gideon. Met de tijd neemt het aantal doden toe zonder dat er meer ruimte komt.’

‘Toch lijkt het me vreemd, zou men dan zo respectloos zijn geweest naar de voorouders in die dagen?’

Joost zag het eerst de deur in een nis. Die kreeg hij na veel moeite open en weer was er een trap die naar beneden leidde. De mannen daalden af en kwamen in een kleinere kelder. Meester Jacob keek gefascineerd om zich heen en riep: ‘Kijk naar de wanden en de bogen, kijk naar het plafond en kijk naar de mozaïeken in de vloer. Ik herken dit uit mijn studiereis door Italië. Meester Richter, dit is een Romeinse tombe, hier moet ooit een Romeins castellum hebben gestaan. Heel bijzonder, ooit was dit land een uithoek in het Romeinse rijk.’

‘En het sluit aan op een oude kroniek die verhaalde over Dagbold, een afstammeling van een Romeinse veteraan die zich hier vestigde en van wie de naam verloren is gegaan.’

‘Vermoedelijk zult u die naam hier vinden, meester Richter. U schrijft geschiedenis.’

Gideon noteerde alle namen en jaartallen. Dit keer las hij ook de naam van “heer Dagbold van de Rijnlanden” op een tombe. Daarnaast stond een tombe met de naam “Efestus”.

Tussen beide tombes stond een kleine tafel die zeer kunstig was bewerkt door een schrijnwerker. Op het tafeltje stond een zware kist. Meester Jacob bestudeerde beide artefacten. Alles had hier onder water gestaan maar zowel de kist als het tafeltje zagen er ongeschonden uit.

‘Alles is ingewreven en afgedicht met was,’ zei meester Jacob na een grondige inspectie.

‘We nemen de tafel en kist mee naar boven,’ stelde meester Jacob voor.

‘Staan er meer nog voorwerpen?’

Ze speurden de ruimte af en kwamen alleen enkele beeldjes tegen.

‘Die laten we staan,’ zei Gideon. ‘Dit is een bijzondere ontdekking maar ik voel me een grafschender. Als de kist is afgewerkt en afgedicht met was wil ik weten wat er in zit. Zo kunnen we misschien dit oude bolwerk haar geschiedenis teruggeven. Ik wil geen andere mensen op deze plaats. We zullen de te vervoeren artefacten zelf dragen.’

Meester Jacob en Joost namen de kist, Gideon het tafeltje. Vooral de kist was zwaar, het kostte de bouwmeester en zijn timmerman de grootste moeite om de kist de trappen op te krijgen. In het daglicht zagen ze pas goed hoe mooi de kist en het tafeltje waren bewerkt. De laag was moest worden verwijderd, maar ook in deze staat kon men het bijzondere houtsnijwerk en de afwerking herkennen. Gideon sprak de puinruimers vermanend toe. ‘Dit is alles wat we hebben gevonden, verder liggen er alleen skeletten. Ik wil dat jullie bij de tombe uit de buurt blijven. Ik zag skeletten met sporen van de pest. Dek de tombe af met een zware plaat en bid dat je niet ziek zult worden.’

Sommigen sloegen angstig een kruis en takelden een zware natuurstenen plaat over de opening. Gideon Richter nam meester Jacob en timmerman Joost apart. ‘Ik eis dat er niemand naar beneden gaat. Ik heb de namen en jaartallen genoteerd en deze voorwerpen zal ik meenemen om ze te bestuderen. Laat de doden daar rusten. Zeg tegen de mannen dat zware straffen worden uitgedeeld bij schending.’

‘Ze zijn behoorlijk geschrokken van uw woorden, meester Richter, zelfs de grootste schatjagers zijn bang voor de pest!’

‘Ik zal op korte termijn beslissen wat er met de crypte moet gebeuren. Eerst zal ik onderzoeken welke betekenis deze voorwerpen hebben.’

Het werd al donker toen ze vertrokken van de bouwplaats. Al die tijd had Gideon gewaakt en de mannen aangespoord om door te werken. Hij wist hoe goed de doorgang was afgedekt en het zou een vreselijk karwei zijn om alles er weer weg te schuiven om bij de graven te kunnen. Nadat

de wachters waren gearriveerd en hun bevelen hadden gekregen reed de koets weg.

De kist en de tafel gingen met Gideon mee naar Amsterdam. Meester Jacob zorgde voor een nog zwaardere afdichting en liet het gerucht van de verminkingen bij de skeletten verder de ronde gaan. Gideon had meester Jacob en Joost een grote beloning in het vooruitzicht gesteld als ze zouden weten te voorkomen dat plundering plaats zou vinden. Vier dagen later werd aangevangen met de bouw van het landhuis. In Amsterdam nam Gideon alle tijd om zich te verdiepen in zijn gevonden kostbaarheden. Gerdina was erg ingenomen met het bijzondere tafeltje. Ze liet schrijnwerker Diederik Klijstzoon komen en die was perplex.

‘Dit zie je niet meer, juffertje, dit is hout van de olijfboom uit het zuiden van Italië. Ik kan u niet zeggen wanneer dit is gemaakt maar ik heb dit soort snijwerk veel gezien bij meubels en deuren die meer dan duizend jaar oud waren. Ik zou er zuinig op zijn, juffertje.’

Gideon kreeg de kist na veel moeite open. Grote boekwerken en tekstrollen. Een klein boekwerk in een leren kaft lag bovenop.

“Liber codex ad Efestus”, stond in het leer gebrand.

Onder in de kist lagen nog twee grote boekwerken waarin teksten in het Latijn waren geschreven. Daarnaast stond een klein kistje dat eenvoudig geopend kon worden. In het kistje zaten drie vreemde schijven, Gideon had nog nooit iets dergelijks gezien. Hij zag de symbolen en wreef over de oppervlakte. Vreemd, ze verkleurden van zilver naar brons. Hij legde ze in het licht, daarna in het duister. De verkleuring van de schijven had niets met de aanwezigheid van licht te maken. De schijven verkleurden onafhankelijk van elkaar, alsof ze een eigen leven kenden. Koortsachtig begon hij in de codex te lezen. Oud Latijn, het kostte hem moeite maar hij beschikte over genoeg naslagwerken om de betekenis te vinden van de woorden die hij niet kende. Volledig in de ban van wat hij las, trok hij zich terug en werkte zich dagenlang door het schrijfwerk heen.

Hij was voor niemand aanspreekbaar.

De lotgevallen van Lambert Lorentz

Lambert Lorentz ging naar de Zaanstreek, daar was hij geboren en getogen en hij verlangde naar de nijverheid op de kades en hellingen. Hij had zich afgemeld voor een nieuwe tocht en zijn ontslag genomen bij de V.O.C. In de Zaanstreek gonsde het van de activiteit en omdat Amsterdam hard groeide en nog voor een groot deel uit houten woningen bestond werden veel takken van Industrie buiten de stad opgezet, vooral in de Zaanstreek.

In Zaandam werd hout ingeslagen en verwerkt. De ene scheepswerf na de andere verscheen op de hellingen langs de Zaan. Houtzaagmolens verzezen als paddenstoelen uit de grond sinds men de techniek beheerste om de ronddraaiende wieken met behulp van een krukas om te zetten in een op en neergaande beweging van een zaagblad. In Wormer werden steeds meer bakkerijen voor scheepsbesluit geopend. Langs de Zaan verscheen de ene molen na de andere die alles maalden wat te malen was. Mosterd, krijt, kleurstoffen, graan, het kon niet op. De Zaanstreek, ontwikkelde zich tot een van de eerste grote industriegebieden ter wereld. Aan de Voorzaan konden schepen worden gebouwd met een grote diepgang. Bij een van deze werven vond Lambert een betrekking als werfbaas. Vooral de Fluitschepen werden steeds populairder omdat ze beter zeilden en snel te bouwen waren. Lambert werkte hard en zijn baas was tevreden over hem. Toch bekreep hem al snel het gevoel om er weer op uit te trekken. Hij had niets te klagen, hij was het gewend om leiding te geven en discipline te handhaven. Daarom voldeed hij aan de verwachtingen van de opdrachtgevers. Hij had verstand van schepen en kwam met bruikbare voorstellen. Maar Lambert miste de afwisseling, het avontuur. Zijn leven werd saai en voorspelbaar. Toch nam hij zich voor om niet te zwichten, hij zag welke schepen er werden gebouwd, ook de fregatten zag hij van de helling rollen. *Over geen van deze schepen zou ik het bevel willen voeren*, bedacht hij zich. *Allemaal wastobbes die eerder dobberen dan zeilen*.

Een enkele keer maakte hij weleens een opmerking over de verhouding van lengte en breedte, en de vorm van de kiel. De meeste van zijn toehoorders begrepen zijn ideeën maar wisten dat dergelijke aanpassingen een schip aanmerkelijk duurder zou maken. 'Dat verdient je snel terug als zo'n schuit vaart,' verdedigde hij zijn standpunt.

Wat hij zag in tijdwinst en wendbaarheid, zagen anderen niet. Ook de resultaten van de experimenten met de Pelikaan konden opdrachtgevers

niet overtuigen. Het leidde ertoe dat Lambert het gevoel kreeg dat hij in een kooi zat. Zijn werk ging hem makkelijk af maar hij kon zijn creativiteit niet benutten. Waar hij ook maar kwam met zijn voorstellen, altijd was het geld de grote drempel. Iedereen dacht in gewin op korte termijn, niemand durfde het aan om te investeren in vernieuwing.

‘Moet er dan eerst weer een oorlog komen om iedereen wakker te schudden?’

‘Vaak wel,’ antwoordde zijn werkgever. ‘Een verloren zeeslag maakt ruimte voor nieuwe elementen, Lambert. Als we winnen kraaien we victorie en juichen, we vragen ons niet af waarom we gewonnen hebben. Pas als we verliezen zijn de heren bereid om te luisteren naar ideeën en verbetering. Jij denkt als een man van het front, jij vraagt je ook af waarom je hebt gewonnen. Dat leidt tot een blijvende voorsprong. Het spijt me zeun, je bent een van de weinigen die zo denkt.’

Lambert berustte daar aanvankelijk in, maar al snel be kroop hem weer het gevoel van onrust. Hij dreigde te vervallen in zuurheid en drankmisbruik. Op dat moment kreeg hij een bericht van Gideon Richter, de arrogante VOC-bestuurder die hij had ontmoet op zijn laatste reis. Men had zijn adres achterhaald en hij moest op een bepaalde dag op dat adres zijn. Lambert woonde op het Noorderhooft in Krommenie. Tussen de zeilmakerijen had hij een kleine woning gehuurd.

De koets hield halt voor zijn woning. Achter de koets reden acht bewapende ruiters, een escorte. Dat wekte nieuwsgierigheid op en al snel liepen er mensen in de richting van de koets. Twee mannen stapten uit, hun kleding wees op een hoge status. Lambert opende de deur en beide mannen begroetten hem als een oude vriend. Ze traden binnen en de deur ging dicht voor de ogen van het nieuwsgierige volk dat zich voor de woning van Lambert verzamelde.

‘Wie waren dat? Wat heeft zulks voornaam volk hier te zoeken? Waar kent zulks volk werfbaas Lambert van?’

De ruiters keken stuurs voor zich uit en negeerden de vragen. De voerman kon het niet laten en riep: ‘Ga weer aan het werk jelui, meester Gideon Richter en vice admiraal Piet Heyn zijn hier om met de commandant te praten.’

‘Piet Heyn? Hier in Krommenie? Alle mensen, ’t is me toch wat!’

‘Commandant? Was werfbaas Lambert dan een commandant? Tss...’

Gideon vroeg Lambert te vertellen over zijn lotgevallen na hun laatste reis.

Lambert sprak vrijuit over zijn werk, de goede dingen en de zaken die hem dwars zaten. 'Je hoort op een oorlogsbodem thuis, zeun,' zei Piet Heyn nadat Lambert zijn verhaal had verteld.

'Niet op die krakende kuipen die ik van de helling zie rollen,' antwoordde Lambert.

Piet Heyn grijnsde en keek betekenisvol naar Gideon. Al meteen viel het Lambert op dat Gideon Richter was veranderd. Hij keek anders uit zijn ogen, zijn zure zuinige blik had plaats gemaakt voor een energieke blik, soms zelfs verwilderd. Hij sprak sneller en bewoog zich doorlopend, alsof hij zich niet op zijn gemak voelde. Regelmatig keek hij om zich heen, niemand mocht horen wat ze bespraken. De blik van Piet Heyn was voor Gideon het teken om los te branden. 'Jouw vakmanschap op zee en jouw kennis over zeilen heb ik goed onthouden, Lambert. We hebben mannen van jouw soort nodig. Niet op een werf maar op zee. We zijn hier om je een aanbod te doen. Admiraal Heyn en ik zijn tot overeenstemming gekomen. Hij wil niets anders dan schepen die kunnen zeilen. Je hebt het zelf al gezegd, je bent een roepende in de woestijn, het gaat nu eenmaal om geld. Ik ben bereid om geld te verzamelen. Admiraal Heyn heeft een stoutmoedig plan, een plan dat voor een groot gewin kan zorgen. Nog belangrijker is dat hij hoopt er iets mee te bewijzen. Hij wil bewijzen dat een sterke oorlogsvloot met goede schepen en bemanningen geen kostenpost is maar een goudmijn.'

'Een zilvermijn,' verbeterde de admiraal grijnzend.

Ook Gideon kreeg een brede grijns op zijn gezicht bij de correctie van de admiraal. 'Treedt weer in dienst van de Compagnie, Lambert. We doen je een voorstel. We laten een schip bouwen, geheel op jouw aanwijzing. Het zal jouw schip worden. Je mag je eigen bemanning kiezen en je vaart in dienst van de Compagnie. Over je loon en het loon van jouw bemanning worden we het weleens, ik weet hoe de admiraal daarover denkt. Ik heb meegemaakt wat het betekent om op een oorlogsbodem te dienen en het is het me gelukt om de heren zeventien ervan te overtuigen om te investeren in de vloot. Meer geld in de oorlogsvloot en de retourvloot wordt ruimschoots gecompenseerd door minder verliezen tijdens het transport.' Lambert schonk wijn in en merkte dat de admiraal nog steeds wijn kon drinken zoals Lambert water dronk.

'Eerlijk is eerlijk, jullie maken me nieuwsgierig.'

'De Staten-Generaal en de W.I.C. hebben de handen ineengeslagen en middelen vrijgemaakt. Het mag niet zo zijn dat ervaren mensen met kennis zomaar verdwijnen. Je bent welbespraakt, het zou ook goed zijn als je

les gaat geven op de zeevaartschool in Amsterdam. In de republiek barst het van de jongelingen die het water op willen, wat ze missen is een goede opleiding.'

Piet Heyn viel Richter bij: 'Ik ben vice admiraal, de admiraal moet nu eenmaal iemand met een bepaalde achtergrond zijn. Maar dat staat alleen maar op papier en papier is geduldig. Ik heb het bevel en ik heb jonge knapen gezien die alles in huis hebben om uitstekende bevelhebbers te worden. Wat ze missen zijn de goede voorbeelden, een ervaren pikbroek die de kneepjes van het vak kent, ga je akkoord?'

'Meteen en onvoorwaardelijk, zeggen jullie maar hoe het verder moet.'

Piet Heyn schonk zelf in en vergat daarbij zijn tafelgenoten. Hij nam een enorme teug, veegde zijn snor en puntbaard af en zei: 'Morgen ga je met ons mee en meld je je bij de admiraliteit. Daar zullen ze je verder voorzien van instructies en documenten. Ga dan ook naar de kleermaker en laat je enkele uniformen aanmeten. Daarna melden bij mij.'

'Tot uw orders admiraal,' grijnsde Lambert.

Richter schonk voor iedereen in en hief zijn beker. 'Heren, op de vloot!'

In het verdere verloop van het jaar werkte Lambert vaak in het admirali-teitsgebouw. Hij leerde jonge knapen en officieren de grondbeginselen van het navigeren en zeilen. Op zee oefende hij ze in gevechtstechnieken. Gaandeweg ontstond er een groep jonge kerels die begrepen waar het om draaide bij de zeevaart. Hij praatte veel met Piet Heyn wanneer die aan land was. Heyn was erg begaan met het werk van Lorentz, Heyn was een man die wist waar de kracht van de Republiek lag. De zee!

Mannen als Tromp, de With en van Galen zouden later roem oogsten als bevelhebbers van de oorlogsvloot. De roemrijke admiraal, Michiel de Ruyter vormt het beste bewijs dat het bevel over de vloot thuishoorde bij mannen met talent die voortkwamen uit het volk en zowel de zee, de schepen, als hun bemanningen kenden.

Iedere laatste week van de maand verbleef Lambert zogenaamd op de rede op Texel. In werkelijkheid voer hij door naar Vlieland waar op een kleine werf een vreemd schip werd gebouwd. Overal zaten spionnen van koning Filips II van Spanje. Ook de Engelsen zaten nooit stil en kenden een netwerk van waarnemers en informanten. De bouw van dit schip mocht niet opvallen en daarom was men uitgeweken naar dit kleine eiland waar niemand naar om keek en waar nauwelijks mensen woonden. Lambert had zijn gedachten en ideeën besproken met Egbert Jantszoon, een bekende ontwerper en bouwer van verschillende soorten schepen.

Aanvankelijk had Egbert Jantszoon er weinig heil in gezien maar tijdens de bouw leek hij besmet te raken met de geestdrift van Lambert. Men bouwde zes maanden aan het schip en bij de tewaterlating werden weddenschappen afgesloten door de timmerlieden en zeilenmakers.

‘Kijk eens hoe diep die kiel steekt, en die lage lijnen. Cornelis, heb je die masten zien liggen? Die zijn veel langer dan gebruikelijk. Die schuit gaat omvallen bij het eerste zuchtje wind.’

Aan het begin van de zomer van het jaar 1626 zeilde een bijzonder fregat richting Denemarken. Het grootste deel van de zeilen was langs getuigd en het aantal kanonnen was niet indrukwekkend. Twaalf op bakboord, twaalf op stuurboord vier vooruit en vier achteruit. Maar weinig mensen wisten echter dat deze kanonnen indrukwekkende achttien ponders waren die gemonteerd waren op sleden en een vernietigende vuurkracht hadden. Maandenlang werd geoefend in de noordelijke wateren. Op twee november 1626 meldde Lambert Lorentz zich bij Piet Heyn om te rapporteren dat het werk gedaan was. Op twaalf november werd Lambert uitgenodigd door Gideon Richter om enkele dagen op zijn buitenverblijf door te brengen. Het prachtige landhuis aan een zijtak van de Merwede was sinds kort volledig afgebouwd. De oorlog was niet ver daarvandaan maar in de laatste jaren hervond dit gebied zichzelf en kwam de nijverheid weer terug. Tot verbazing van Lambert waren er meer mensen uitgenodigd. Piet Heyn was er, samen met twee mannen die Lambert niet kende. Het bleken bevelhebbers te zijn die dienden onder Heyn. Maarten van Duyn en Anton Bosscher waren ervaren leiders. Allemaal hadden ze hun vrouwen en kinderen meegenomen. Dat had een reden, overal zaten spionnen van de Spanjool en de Brit. Het moest op een gemoedelijke visite lijken. De eerste dag was dan ook een gezellige familiedag waarbij een rondrit en een maaltijd in een herberg waren georganiseerd. Op de tweede dag gingen de vrouwen, kinderen en bedienden met een platbodem de Merwede op. De mannen bleven achter in de villa om zaken te bespreken. Heyn en Richter vertelden de drie anderen over hun plan. Richter vertelde dat hij benoemd was tot een van de bewindvoerders van de West Indische Compagnie en de taak op zich had genomen om de handel daar nieuw leven in te blazen. Om dit tot een succes te maken was een andere actie noodzakelijk. Lambert was verbaasd, hij kon zich nog goed herinneren dat ze het eens waren over de handel op de Oost. Men kon niet alles tegelijk, de Oost bracht meer. Nu bleek opeens dat Gideon Richter zich, namens de Compagnie, bezighield met de West. ‘De Spanjaarden zijn daar de grote mogendheid,’ zei Rich-

ter. 'We willen, in samenwerking met de regering, een grote slag slaan. Als we de Spanjool daar hard raken, slaan we twee vliegen in één klap. Ieder jaar varen ze, in het najaar, vanuit hun kolonies naar Spanje met een vloot die rijkelijk beladen is met geroofde kostbaarheden uit de binnenlanden en zilver uit de mijnen. Ze hebben dat waardevolle spul hard nodig om hun legers te betalen. Als het ons lukt om die vloot te kapen, raken we ze in hun hart. Zij kunnen hun soldaten niet betalen, wij hebben extra geld om de oorlog met kracht voort te zetten. Een ander winstpunt is dat de WIC daar meer voet aan de grond krijgt als de Spanjool verzwakt. Ook de Brit en de Fransoos heeft belangen bij een zwakker Spanje. Als laatste winst kunnen we stellen dat bij succes, zowel de Compagnie als de Staten-Generaal zullen inzien dat het veel oplevert als men nog meer in de vloot investeert, kortom een prachtkans. Admiraal Heyn zal uitleggen hoe zijn plan in elkaar zit.'

Piet Heyn schoof zijn stoel naar achteren en ging staan. 'De Spanjool heeft een goed netwerk van spionnen en informanten maar wij hebben ook niet stil gezeten. Om het geheim te houden gaan we in groepen naar het westen. Lambert krijgt het bevel over een eskader en vaart bij Texel uit. Hij vaart een noordelijke koers om Schotland en dan naar het zuiden. Het eskader van Maarten gaat in eerste instantie mee met de VOC-vloot naar kaap de Goede Hoop maar boven de Azoren zwenk je naar het zuidwesten. Anton vaart met zijn eskader naar Duinkerken om de kapers te bestrijden. Vaar erlangs, los een paar schoten op de haven, en vaar door naar het zuidwesten. Ik zal vertrekken vanuit Vlissingen onder het mom van overleg met de Britse admiraliteit. Heren, jullie krijgen je instructies op papier. Alles is tot in de puntjes voorbereid, de datum van vertrek, de instructies voor de spionnen en de plaats van het Rendez vous. Ik hoef jullie niet te vertellen dat het slagen van deze operatie valt of staat bij jullie zwijgen. Ik heb jullie niet alleen gekozen om jullie vaardigheden. Jullie zitten hier omdat jullie loyaal en betrouwbaar zijn. Zwijg erover, zelfs tegenover je vrouw. Hier zijn de afzonderlijke opdrachten. Ik wens jullie een goede jacht!'

Piet Heyn deelde de instructies persoonlijk rond.

Twee dagen later verlieten de gasten het landgoed, alleen Lambert bleef achter. Gideon Richter wilde nog een zaak met hem bespreken, onder vier ogen. 'In eerste instantie doe je mee in deze actie,' zei Gideon. 'Vice admiraal Heyn weet dat je daarna niet met hem terug zult zeilen. Je draagt je eskader over aan de bevelhebber die de admiraal aanwijst. Jouw